Azg Ազգ

Նոյեմբեր 27 Շաբաթ 1993

ՈՒՐԱԲԱՆՈՒՄ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻ ՕՐԱԹԵՐԹ
Գ տարի, թիւ 229 (480)
գինը՝ 25 ռ.
դասիչ 69149
Երեւան 375010
Հանրապետության 47
հեռ. 581841, ֆաքս 562941
տելեքս 243266 CPIRI SU

Իրավունք

Տեր-Պետրոսյան. Կազիմիրովի հետ ոչ մի դատական լուրջ հետեւանքներ չի ունենա

Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ հարաբերություններն այնքան վստահելի են, որ հայ-ադրբեջանական սահմանում Ռուսաստանի դեսպանորդ Կազիմիրովի հետ դատական միջադեպը չի ունենա լուրջ հետեւանքներ: Այս մասին հայտարարեց Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը նոյեմբերի 25-ին արտասահմանյան դիվանագիտական ներկայացուցչությունների դատաստանների հետ հանդիպման ժամանակ:

Նախագահը նշեց, որ Հայաստանի Հանրապետության ռազմական դաշտ խազությունը սպասելով հատուկ հանձնաժողովների ժամանմանը, արդեն սկսել է այս փաստի առթիվ հետաքննությունը: Սնաբ

Հիշեցնենք, որ Ռուսաստանի արտգործնախարար Կոզիրեւը բավական խիստ էր արտահայտվել այդ միջադեպի կապակցությամբ եւ պահանջել Հայաստանի հրապարակային զղջումը: ■

Դատաստան

Ո՞ւր եք դարձյալ ֆոում, պրն. Ժիրինովսկի

Նոյեմբերի 24-ին ռուսաստանյան «Օստանկինո» հեռուստաընկերությամբ ելույթ ունեցավ Ռուսաստանի լիբերալ-դեմոկրատական կուսակցության ղեկավար Վլադիմիր Ժիրինովսկին, որն ակնհայտորեն լավ տրամադրություն ուներ, հանի որ իր կուսակցությունն առանց դժվարության անցել էր արտահերթ խորհրդարանային ընտրությունների առաջին փուլը, հավաքելով ստորագրությունների անհրաժեշտ քանակություն եւ գրանցվելով Ռուսաստանի կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովում:

Վլադիմիր Վոլֆովիչը բնավ չի փոխվել, դարձյալ նախկին ԽՍՀՄ բոլոր ժողովուրդներին ահաբեկում է, սպառնալով կամավորական հարկադիր կարգով նրանց ֆել նախկին Միության տարածքներ, բայց արդեն ռուսաստանյան ցուցանակի ներքո... եւ ահա այստեղ ի հայտ է գալիս առաջին թյուրընկալումը, իսկ ինչ է առաջարկում պարոն Ժիրինովսկին ԽՍՀՄ փլատակների վրա ստեղծված երկրների բնակչությանը: Կայսրությունը վերականգնել, ախր նա խոսում է նահանգների, զավառների մասին եւ այլն: Բայց այդ դեպքում ո՞վ է լինելու կայսրը. Բորիս Ելցի՞նը, թե ինքը՝ Ժիրինովսկին: Բայց նրանք հարմար չեն ոչ մի չափանիշով: Օգումն այն չէ, ասենք, Ռոմանովների գահատոհմն էլ դեռ գոյատեւում է, այնպես որ անհիմաստ է հասարակ ծագումով կառավարիչներ ընտրել: Չէ՞ որ նույն այդ զազախները մեկ անգամ արդեն կամովին հավատարմության երդում էին տվել Ռոմանովներին, ինչ կարիք կա երդմնազանցների թիվն ավելացնել: Երկրորդ, եթե պարոն Ժիրինովսկին կայսրություն է ուզում, առա ուզբեկները կամ լատիշները ինչո՞վ են վատ ֆիններից կամ լեհերից: Եթե Ռուսաստանի երբեմնի հզորության վերականգնման համար նրան խանգարում է օրինակ անկախ Կոզրզստանը եւ հարկավոր է կրկին այն հասցնել «Փիբենկի նահանգի» վիճակի (միայն թե, պարոն Ժիրինովսկի, Ռուսաստան կայսրության պատմության մեջ սման բան չի եղել), առա մենք կարահանջենք, որ Ֆինլանդիան ու Լեհաստանը նույնպես վերացնեին:

[illegible] Ժիրինովսկու [illegible] կայսրություն չի ուզում, [illegible] ինչ է ուզում: Միանգամայն [illegible] Հանրապետություն: Հարցն, իհարկե, հետաքրքիր է: Այդ դեպքում եկեք սակարկենք. չէ որ մենք «ազգային փոքրամասնություններս» պետք է իմանանք, թե Ժիրինովսկին մեզ ինչի դիմաց է վերջնագային կամ [illegible] անում մեր բյուրոկրատներին: [illegible] ռուսերով կամ յուրայիններով, որոնք, սակայն հավանության կարժանանան ոչ թե սենկախ պետությունների իշխանության ու կառավարման մարմիններում, այլ միասնական Ռուսական Հանրապետության ղեկավարի բազմաթիվ «տեղակալների» ափսառակազմերում: Մենք այդ ամենն արդեն անցկացրել ենք տասներորդ ռուս ժողովրդի հետ մեկտեղ: Տեղակալները կոչվում էին ոչ թե նահանգապետեր կամ գավառապետեր, այլ կոմկուսի տարբեր մակարդակների քարտուղարներ:

Բայց չէ որ պարոն Ժիրինովսկին հանդես էր գալիս նախընտրական [illegible] ճառով: [illegible] էջ 4

Իրավունք

Ո՞Վ Է ՀՈՐՔ ԿՈՒՏԱԿՈՒՄ ԵՎ Ո՞ՒՄ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ

Ականի պայթյունից 1 զոհ եւ 1 վիրավոր Մարտակերտի շրջանում

Լեռնային Ղարաբաղի ռազմաճակատներում իրադրությունը շարունակում է անփոփոխ մնալ: Մեր սեփական թղթակից ՎԱՀՐԱՄ ԱՂԱՋԱՆՅԱՆԸ, վկայակոչելով ԼՂՀ պաշտպանական բանակի շտաբից ստացված տեղեկությունները, Ստեփանակերտից հաղորդում է, թե նոյեմբերի 26-ի գիշերը եւ առավոտյան հակամարտող կողմերը, ինչպես եւ նախորդ օրերին, ձեռնպահ են մնացել մարտական ակտիվ գործողություններից:

Սակայն չնայած դրան, ադրբեջանական ստորաբաժանումներ շարունակում են գնդակոծության ենթարկել հայկական դիրքերը ստորաբաժանման ամբողջ երկայնքով: Նոյեմբերի 26-ի գնդակը Բերդաձորի շրջանի ռազմական հենակետերից խոշոր տրամաչափի գնդացիրներից եւ ականանետներից գնդակոծվել են դարաբաղյան դիրքերը Ֆիզուլու շրջանում: Տուժածներ չկան: ԼՂՀ զինված ուժերը դատապարտում հայերի չեն դիմել:

Հյուսիսային ռազմաճակատներում, Մարտակերտի շրջանում եւս լուրջ փոփոխություններ տեղի չեն ունեցել: Միայն նոյեմբերի լույս 23-ի գիշերը ականների դարբյունի հետեւանքով [illegible] եւ վիրավորվել են մեկական զինվոր:

Նոյեմբերի 26-ին ադրբեջանական լրատվական միջոցները լուր են տարածել, թե իբր դարաբաղյան կազմավորումները գրավել են 2 ադրբեջանական գյուղ Բերդաձորի շրջանում: ԼՂՀ պաշտպանության բանակի շտաբը հերքել է այդ լուրը, նշելով, որ դարաբաղյան կազմավորումները կատարելով հրամանատարության կարգադրությունը, գտնվում են հակառակորդի 27-ի գրաված դիրքերում: Միեւնույն ժամանակ, դարաբաղյան բանակի շտաբը հերքել է նաեւ «Ազատություն» ռադիոկայանի հինգշաբթի գիշեր հաղորդած այն լուրը, թե իբր հայկական կազմավորումները նոյեմբերի 24-ի կեսօրին լայնածավալ գրոհի հետեւանքով, որի ընթացքում կիրառվել է մեծ քանակությամբ զրահատեխնիկա, գրավել են Իրանա-ադրբեջանական համատեղ մի օբյեկտ եւ հասատել 161 կմ ընդհանուր սահման Իրանի հետ: ԼՂՀ արտգործնախարարի խոսնակ Մանվել Սարգսյանը մեկնաբանելով այդ լուրը, այն անվանեց անհեթեթ միջադեպ: Նա հայտնեց, թե ադրբեջանա-իրանական սահմանային նիստ կամրջի մոտ դիրքավորված ադրբեջանական մի հրետակոխումը անընդհատ կրակում էր հայկական դիրքերի վրա եւ ԼՂՀ ուժերը սպիտված եղան պատասխանական միջոցներ ձեռնարկել, որի հետեւանքով հրետակոխումը վախում Իրան:

Իր հերթին, Թուրան գործակալությունը հաղորդում է, թե իբր վերջին օրերին Հյուսանը շարունակում է զինված կամավորականներ կուտակել Աղբեջանի հետ սահմանում: Կրասնոսելսկի, Սիսիանի, Մեղրիի, Տավուշի շրջաններում եւ ընդհանրապես Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններում վերջին երկու շաբաթվա ընթացքում վերատեղաբաշխվել է ավելի քան 6 հազար մարդ: հայտնում է Թուրանը: Ըստ ադրբեջանական գործակալության, միայն Կրասնոսելսկի շրջան է հասցված մեծ քանակի զրահատեխնիկա եւ 2 հրանգան տիպի համակարգ:

Ըստ երեւույթին ադրբեջանական կողմը հերթական անգամ փորձելով իր գրգռակոտակումներ հասցնել սահմանում, կրկին լրատվական հարձակում է նախաձեռնել, որը չի բացառում նրանց կողմից իրական հարձակման հավանականությունը: «Ազգ»

Դատաստան

«Սի հեղեղներ»

Ռուսաստանի նախագահի մամլո քարտուղար Վ. Կոսիկովը հայտարարություն է արել, որտեղ մասնավորապես ասվում է. «Ընտրարավի մասնակիցների լրատվական հրաշալիքների վերաբերյալ նախագահ Եելցինի հրամանագրի իրականացման առաջին իսկ օրերն ի հայտ բերեցին նախընտրական քարոզչության լուրջ անկանոնություններ:

Մի շարք բնակչական դաշինքներ եւ թեկնածուներ ժողովրդավարությունն օգտագործում են ոչ թե իրենց ծրագրերը ներկայացնելու, այլ նախագահի, կառավարության, ընդդիմախոսների վրա կոպիտ հարձակումներ գործելու համար: Աջակցության եւ վրեժի կոչեր են հնչում նրանց հասցեին, ով քիչ հոկտեմբերի 3-4-ը դաշտանել էին ժողովրդավարությունը: Հեռատեսիկրանից հեռարձակ ընտրողների վրա տեղում են ասի, կեղծիքների, սոցիալական ամբոխավարարության եւ դարձյալ հայհոյանքի հեղեղներ:

Նման երեւույթների հետեւանքը բնույթը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ մենք գործ ունենք ոչ թե խաղաղական տարբեր ծրագրերի ազնիվ մրցակցության, այլ մտածված սադրանքի հետ:

Անհասկանալի ընդդիմության հետ սադրանքի վերջնական նպատակն է ձախողել դաշնակցային ժողովի ընտրությունները եւ սահմանադրության առնչվող հանրաքվեն: Այդ նպատակն, ըստ էության, չի էլ թաքնվում». ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ ԻՏԱՐ-ՏԱՍՍ

Դիտարան

Անհեթեթությո՞ւն, թե՞ դայխար մինչեւ հաղթանակ

Նախկին Հարավսլավիայի խնդրով զբաղվող միջազգային խորհրդաժողովի համանախագահներ Սթոլտենբերգը եւ Օուենն առաջարկեցին նոյեմբերի 29-ին ժնեւում հերթական հանդիպումն անցկացնել Հարավսլավիայի ճգնաժամի կարգավորման համար: Ինչպես ՄԱԿ-ի կենտրոնակայանում հայտնեց գլխավոր քարտուղարի հաղորդակցման ավագ խորհրդական Դե Սոտոն, հանդիպման նպատակն է ուսումնասիրել նախկին Հարավսլավիայում հաղթակա պակուղու հաղթահարման ուղիները: Նա նաեւ ասաց, որ «հոգուս բոսնիացի մահմեդականների տարածքային զիջումների հնարավորությունները կքննարկվեն Հարավսլավիայի Միութենական Հանրապետության նկատմամբ պատժամիջոցների աստիճանական թուլացման շրջանակներում»: Ֆրանսիայի արտգործնախարար Ալեն Ժյուպեն «Լիբերասիոն» թերթում մասնավորապես գրում է. «Բոսնիայում ու Հերցեգովինայում պատերազմական գործողությունների շարունակումն անհեթեթություն է, որը կիսան զեցնի աղեսի: Բոսնիացիների համար բաղձալի կայուն ու տեւական խաղաղությունն անհնար է կառուցել մարդկանց տառապանքների վրա: Եթե մենք ամենամոռ ժամանակներս եռանդուն գործողություններ չձեռնարկենք, Բոսնիային իսկական աղետ է սպառնում». ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ ԻՏԱՐ-ՏԱՍՍ

Մոսկվան, ոչ երեւույթին, կրճատում է ռազմական ճախսերը

Ռուսաստանի Նախարարների խորհրդի նախագահության հերթական նիստում դոնվսկ ինքնարկվել է 1994 թ. պաշտպանական պատվերը: ԻՏԱՐ-ՏԱՍՍ-ին տված հարցազրույցում Ռուսաստանի արդյունաբերության պաշտպանական ճյուղերի պետական կոմիտեի նախագահ Վ. Գլուխիխը հայտնեց, որ ինքնարկվել են «պաշտպանական պատվերի ծավալի, դրա կառուցվածքի հետ կապված հարցեր»: Վ. Գլուխիխը երկրորդներ արտահայտեց, թե «պաշտպանական պատվերի կտրուկ կրճատումը կարող է հանգեցնել ոչ միայն զորքերի մարտունակության անկման, այլեւ պաշտպանական համալիրում ափսառատերերի խիստ կրճատման»: ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ ԻՏԱՐ-ՏԱՍՍ

Բաբայանի նամակը Մարիո Ռաֆաելլիին: ԼՂՀ ԳԽ մամլո ծառայությունից Սնաբ գործակալությանը հայտնեցին, որ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության խաղաղարարման Ստեփանակերտը տվել է իր հանձնարարությունը: Մինսկի համաժողովի նախագահ Մարիո Ռաֆաելլիին ուղղված իր նամակում ԼՂՀ խորհրդարանի դեկավար Կարեն Բաբայանը հույս է հայտնել, որ հիմնահարցի հաղթական կարգավորման ուղղությամբ Լեռնային Ղարաբաղի բարի կամքը հաշվի կառնվի համաշխարհային հանրության կողմից: Ուղերձում նշվում է, որ հանձնարարությունը տրված է չնայած «անհնազանդ զեկի միջոցառումների ժամանակացույցի» նկատմամբ յուրաքանչյուրներին: «Միեւնույն ժամանակ մենք իրավունք ենք վերապահում ժամանակացույցում Ադրբեջանի ճնշումների կամ մի այլ երկրի ճնշմանը ուեւէ փոփոխության դեպքում ոչնչել ԼՂՀ իշխանությունների ասած, դրված հարցերի ողջ համախմբի վերանայումը», ընդգծված է փաստաթղթում: Սնաբ

digitised by A.R.A.R.@

ՈԱԿ

Հանրաքվեական վարչությունում

Ռամկավար ազատական կուսակցության Հանրաքվեական վարչությունը նոյեմբերի 25-ին քննարկեց հանրաքվեությունում դրամաշրջանառության եւ դրամափոխանակության խնդիրներն ուսումնասիրելու նպատակով նախորդ նիստում ստեղծված հանձնաժողովի կողմից ստեղծված «Հայաստանի Հանրաքվեությունում ազգային դրամը շրջանառության մեջ դնելու հետ կապված առաջնահերթ միջոցառումների մասին» փաստաթղթերը:

Ներկայացնելով նախագիծը՝ վարչության փոխանդամ Գուրգեն Հակոբյանը շեշտեց, որ դեռեւս հոկտեմբերին ՀՀ Գերագույն խորհրդում «1993 թ. սոցիալ-տնտեսական ծրագրի կատարման ընթացքի մասին» հարցը քննարկելիս ՈԱԿ խմբակցությունը շաս այլ խնդիրների հետ միասին կառավարության ուշադրությունն էր հրավիրել նաեւ բանկային համակարգի եւ դրամաշրջանառության ոլորտում ստեղծված իրավիճակը բարելավելու՝ հստակեցնելով շրջանառության մեջ գտնվող դրամական միջոցների օգտագործումը, ազգային դրամի ներդրման խնդիրները եւ վարկային քաղաքականությունը, այնպես էլ հարկային ոլորտում ավելի ծկուն նորմերի մշցման եւ մասային՝ ներմուծումը խրախուսող ու արտահանման արգելքները վերացնող քաղաքականություն վարելու անհրաժեշտության վրա:

Այնուհետեւ, նա դրամի հնարավոր արժեզրկման եւ դրա հետեւանքով ազգաբնակչության սոցիալ-տնտեսական վիճակի վատթարացման երեւույթները կանխելու, ինչպես նաեւ «դրամի» նկատմամբ հանրաքվեության քաղաքացիների հավատն ամրապնդելու նպատակով մոտ մեկ եւ կես տասնյակի հասնող անհրաժեշտ միջոցառումների ցանկ ներկայացրեց: Այդ թվում, հեռագա ներխուժումից խուսափելու համար 1961-1992 թթ. նմուշի 500, 200, 100, 50 եւ 25, հեռագայում նաեւ 10, 5, 3 եւ 1 ռուբլիանոց թղթադրամները, որոնք հնարավոր է, արագորեն շրջանառությունից հանելու, ա.թ. նոյեմբերի 29-ից ՀՀ տարածքում պաշտոնական վճարման միջոց չհանդիսացող թղթադրամներով առեւտուրն արգելելու, դրամն անարգել ու առանց սահմանափակումների արժույթներով փոխարկելու, ազգաբնակչության խնայողությունները արժեզրկումից պաշտպանող միջոցառումների շարք իրականացնելու, Ֆոնդային բորսաների պարբերական համակարգված աշխատանքները ա.թ. դեկտեմբերի 1-ից իրականացնելու, սեփականաշնորհումը միայն ազգային դրամով անցկացնելու, նախնածախ առեւտրի համար հաստատագրված հարկ սահմանելու, բանկային համակարգի աշխատանքները միջազգային չափանիշների մակարդակին բարձրացնելու, արտասահմանյան դրամատների մասնաճյուղերի բացմանը նպաստելու, հանրաքվեության ճանապարհներում եւ օդանավակայանում կարգ ու կանոն հաստատելու մասին:

Քննարկման ընթացքում վարչության անդամները կարեւորեցին նաեւ ՀՀ Գերագույն խորհրդում «Արտաքին ներդրումների պաշտպանության մասին», «Հարկային տեսչության մասին», «Շեռնարկությունների սնանկացման մասին» եւ դրամաշրջանառության կարգավորմանը նպաստող այլ օրենքների առաջնահերթ կարգով ընդունումը, մինչեւ ա.թ. դեկտեմբերի 20-ը 1994 թ. բյուջեի Հաստատումը եւ վաթսիի գները պետականորեն կարգավորող միջոցառումների իրականացումը:

Կատարված դիտողություններով հանդերձ, ներկայացված փաստաթղթին միաձայն կողմ քվեարկելով՝ վարչությունը որոշեց առաջիկայում եւս պարբերաբար անդրադառնալ ազգային պետականության կայացման համար կարեւոր այս հիմնախնդրին, ինչպես նաեւ այդ հարցի շուրջ ՈԱԿ ակումբների վարչականների մասնակցությամբ հրավիրել հատուկ խորհրդակցություն:

Հ. Պ.

Դրամ

ՊԵՏՔ Է ՀՈՒՍԱԼ, ՈՐ ԱՐԴՅՈՒՆՔԸ ԴՐԱԿԱՆ ԿԼԻՆԻ

Հասկանալի պատճառներով բոլորի ուշադրության կենտրոնում է այսօր կենտրոնական բանկ կոչված հաստատությունը: Այս կառույցի վարած քաղաքականությունից է շատ բանով կախված ազգային դրամի եւ առհասարակ տնտեսության ճակատագիրը: Բանկում ծագած փոքրիկ թերացումը, սխալն այլ ոլորտներում աճում է երկրաչափական պրոգրեսիայով: Այսօրեցիս սկսվող ճիշտ քաղաքականությունը թույլ է տալիս առողջ ֆինանսական հիմքի վրա առողջ տնտեսական, նաեւ քաղաքական հարաբերություններ զարգացնել: Այս առումով հիրավի նպատակահարմարությամբ էր բելգադրված ԱՊՀ սահմաններում վճարման միության, հատկապես ԱՊՀ միջպետական դրամատան հիմնադրումը: Սակայն ի՞նչ կտա այն Հայաստանին ու մեր ազգային դրամին: Այս կողմից էլ խոսվում է մեր բանկային համակարգի բարեփոխումների մասին: Ինչո՞ւ, ինչպե՞ս եւ ի՞նչ արդյունքներ: Իսկ՝ սկսվել է մեր դրամի արժեզրկումը: Ահա այս եւ մի շարք այլ հարցերի շուրջ ծավալվեց մեր զրույցը ՀՀ կենտրոնական բանկում՝ նախագահի առաջին տեղակալ Էնդել Ստեփանյանի հետ:

Հայտնի է, որ այս իրադարձություններից դեռ շատ առաջ ստորագրվել է համաձայնագիր ԱՊՀ միջպետական բանկի մասին: Այդ դրամատան կազմավորման մասին բոլոր փաստաթղթերն ստորագրել է նաեւ Հայաստանը: Նպատակը, համախմբելով ԱՊՀ երկրների բանկերն ու պետությունները՝ աղահովել հաշվարկների իրականացումը: Օրինակ, մեր հանրապետությունը Բելառուսի հետ մի առեւտրական հաշվեմնացորդ ունի. Թուրքմենստանի հետ՝ այլ, Ռուսաստանի հետ մեկ ուրիշ: Նմանապես եւ մնացած հանրապետությունները: Հաշվի առնելով այն, որ տնտեսական շուկան բոլոր հանրապետությունների միջեւ կա, եւ դժվարությունը փոխանակային է, բարդակցային հարաբերությունների անցնելուց հետո մի պետությունում առաջացած հաշվեմնացորդը հնարավոր չէ օգտագործել շուկայի մեջ մտած մեկ այլ հանրապետությունում, միջպետական դրամատունն էապես կհեշտացներ դրական հաշվեկշիռ ունեցող պետության գործը արտաքին տնտեսական գործառնություններում: Միջնադարյան տարադրամը համաձայնագրերով պիտի լինի Ռուսաստանի Դաշնության ռուբլին, այսինքն՝ հաշվարկները կկատարվեն այդ ռուբլու նկատմամբ համադասասխան վճարային միջոցների կուրսերից ելնելով: Բանկի գործունեության սկզբը. ժամկետները կազմված են այդ կառույցի հիմնադիր փաստաթղթերն ստորագրած պետությունների Գերագույն խորհուրդների կողմից վավերացվելու հետ. ինչը դեռեւս մեզ մոտ չի կատարված, ասաց է Ստեփանյանը: Որոշ պետություններ արդեն վավերացրել են եւ ներկայացրել:

Երբ այդպիսի հանրապետությունները մեծամասնություն կազմեն, դրամատունը կսկսի գործել:

ԱՊՀ երկրների միջեւ առեւտրային հարաբերությունների եւ վճարային հարցերի արագացման նպատակով ստեղծվող կառույցը, անկասկած, անուղղակիորեն կնպաստի ազգային դրամի աղահովվածությանը եւ կայունացմանը. բանկի վճարումների կարգավորումը պայմաններ պիտի ստեղծի դեղի Հայաստան աղահովների հոսքի ավելացման համար:

Անդրադառնալով համակարգի աշխատանքին, նախագահը նշեց, որ մեր բանկերում, իրոք, կան բերություններ, որոնք պայմանավորված են եւ գիտելիքների պակասով, եւ տեխնիկական միջոցների բացակայությամբ ու անկատարությամբ: Այդուհանդերձ, միանշանակ պնդել, թե ձախողումների հարցում միայն բանկերն են մեղավոր, ճիշտ չի լինի:

Աղաստվող բարեփոխումների առնչությամբ ասաց, որ նախատեսվում են կառուցվածքային փոփոխություններ ինչպես կենտրոնական, այնպես էլ առեւտրային դրամատներում, որոնցի համակարգը համապատասխանեցվի այսօրվա պահանջներին: Դրանք պարադրամային հարաբերություններն են, տնտեսական, հաշվարկները եւ այլն: Շեն բացառվում նաեւ կադրային փոփոխությունները: Այս հարցում փոխնախագահը կարեւորում է նաեւ այն հանգամանքը, որ վերջերս Միջազգային տարադրամային հիմնադրամի հանձնախումբ է աշխատել Հայաստանում, ուսումնասիրել մեր բանկային համակարգը, արժեքավոր առաջարկություններ են արվել փոփոխությունների իրականացման առնչությամբ:

Դրամատները ժամանակակից տեխնիկական միջոցներով հագեցնելու ուղղությամբ նույնպես որոշակի աշխատանքներ տարվում են, եւ դրական արդյունքը, հուսանք, երկար չի սպասեցնի:

Այն լուրերի առնչությամբ, թե մեր ազգային դրամը շրջանառություն մտնելուց անմիջապես հետո արագ արժեզրկման է ենթարկվում, կենտրոնական բանկի փոխնախագահն ասաց, որ իր կարծիքով, հիմք չկան նման մտավախության: Նույնիսկ մեր դրամի կուրսն առանձնապես փոփոխություններ չի կրել: Եւ միայն տարադրամի փոխանակային կետերի աշխատանքից կարծիք կազմելով չէ, որ կարելի է խոսել արագ արժեզրկման մասին: Դրամաշրջանառության կարգավորման հանձնաժողովը հետեւում է գործընթացին, ամեն օր ճնարկում ծագած խնդիրներ եւ ունեցած հնարավորությունների սահմաններում փորձում է կարգավորել փոխանակային կետերի (հատկապես կենտրոնական բանկի ագենտ հանդիսացող մի քանի բանկերի) միջոցով: Սակայն խնդիրը միայն այդ ճանապարհով չի լուծվի: Որոշակի միջոցառումներ են պետք ներքին շուկայի կայունությունն աղահովելու համար (նյութական պաշարներով, աղրանքային պաշարներով եւ այլն):

Սա նույնպես ճնարկվում է կառավարությունում, ասաց կենտրոնական բանկի փոխնախագահը եւ պետք է հուսալ, որ աղյուսը դրական կլինի:

ՄԱՐԳԱՐ ՄԵԼԵՔՅԱՆ

Ք. Գ. Կենտրոնական դրամատնից տեղեկացանք, որ նոյեմբերի 26-ի առավոտյան ամփոփված տվյալներով, հանրաքվեությունում դրամափոխանակություն էր կատարել (ծեռնարկություններում, խնայբանկում, կաղի բաժանմունքներում) մոտ 1 մլն. 700 հազար մարդ: Իսկ դրամափոխանակության ժամի երկարաձգման վերաբերյալ, կեսօրվա տվյալներով, կենտրոնական բանկը ցուցում չէր ստացել, այսինքն՝ դրամափոխանակությունը պիտի իրականացվեր մինչեւ 18.00:

Բարդ

Հայաստանը պատերազմում է Ադրբեջանի դեմ Ադրբեջանի հավին

Ադրբեջանը տարակուսանքով է հետեւում Հայաստանի կյանքին: Չնայած արդեն 4 տարի տեւող դաժան շրջափակմանը, սառնամանիքներին ու էլեկտրաէներգիայի հյուծիչ ռեժիմին, նա ոչ միայն գոյատեւում է, այլեւ դիմակայում է իր սահմանների վրա հարձակումներին, եւ նույնիսկ օգնում է Ղարաբաղին: Այժմ ադրբեջանական լրատվության մի ջոցները լուրեր են տարածում, թե վերջին հաջողությունների գաղտնիքը գրավված տարածքների թալանի մեջ է: Այս ոեւ, Թուրան գործակալությունը պնդում է, որ չնայած վառելիքային ծանր ճգնաժամին, Երեւանում սկսվել է եւս 2 կահույքի գործարանների կառուցումը, որոնք պետք է օգտագործեն Քելբաջարի, Ղուբաթլիի եւ Ջանգելանի անտառների փայտը: Հանձայն նույն աղբյուրների, արդեն այժմ այստեղ սկսվել է զանգվածային ծառահատումը, Քելբաջարի շրջանի «Իստիսու» ջերմուկը վաճառվում է «Արցախ» անվան տակ, եւ այդ գումարներով ձեռք է բերվում զենք:

Հայտարարվում է նաեւ այն մասին, որ Ջոջի հանքագործներն այժմ շահագործում են Քելբաջարի շրջանի տարածքը եւ հանքանյութն ուղարկվում է Հայաստանի «Նաիրի» ծեռնարկությանը: Ընդհանուր առմամբ, հանձայն գործակալության, միայն վերջին ամսում Ադրբեջանի տարածքից թալանվել են 6 մլրդ ռուբլու նյութական արժեքներ: Չնայած իրենց ողջ անհեթեթությանը, ադրբեջանական ինդումներն արձագանք են գտնում նաեւ աշխարհում: Այս ոեւ, ըստ Սնարֆ գործակալության հաղորդման, «Հոնկոնգ Քրոնիքլ» թերթը գրում է, որ վերջերս Հոնկոնգ է բերվել երիկամների մի խմբաանակ, որը պատկանել է գերի ադրբեջանցիներին: Թերթը նշում է, որ երիկամների ազգային պատկանելությունը հաստատել են նաեւ Բաքվի զինվորական հոսպիտալի բժիշկները: Չգտնելով դարաբաղյան զորքերի առաջխաղացման ավելի հուսալի բացատրություն, ադրբեջանական կողմը դիմում է ամենաանհավանական ու ծիծաղելի ենթադրությունների՝ արդարացնելով իր պարտությունը:

Ա. Ե.

Նամակ ամերիկյան նախագահին

Նոյեմբերի 24-ին Ադրբեջանի ժողովրդավարական կուսակցության նախագահ Սաղար Ջալալօղլուն հանրապետության ժողովրդավարական ուժերի անունից նամակ է հղել ԱՄՆ նախագահ Բիլ Քլինթոնին, որտեղ բացահայտել է Ադրբեջանին պատերազմված «Ղարաբաղյան պատերազմի» քաղաքական ենթատեքստը: Ջալալօղլուն նշում է, որ «Ադրբեջանում ամերիկյան շահերին զուգահեռ, Ադրբեջանն ինքն իր շահերն ունի ԱՄՆ-ում»: Նա իր հավատարմությունն է հայտնել Քլինթոնին «ազգային ջյան հակամարտությունները չդեպ է խանգարեն դեռի ազատություն ու անկախություն ազգերի առաջընթացին» խորհրդի համար:

Սնարֆ

Վերադարձ դեռի ակունքները

Բաքվի Արվեստների կենտրոնում կայացավ հին թուրքական գրերի Օրխոն-Նիսեյան հուշարձանների վերծանման 100-ամյակին նվիրված ցուցահանդեսի բացումը: Ցուցահանդեսում ցուցադրված են նկարիչների ու մանրանկարիչների տարբեր ստեղծագործություններ: Միջոցառման բացմանը մասնակցեցին տարբեր արտասահմանյան ներկայացուցիչներ, Ադրբեջանի մշակույթի գործիչներ: Օրխոն-Նիսեյան գրությունները, որոնք վերաբերում են 9-11-րդ դդ., հայտնաբերվել են Հարավային Սիբիրի, Մոնղոլիայի, Միջին Ասիայի խարե սալերի եւ կենցաղային առարկաների վրա:

Սնարֆ

Շահար վառելիքի դիմաց

Ամենայն որեւ գործակալությունը հաղորդում է, որ Գերմանիայից ավելի քան 13 հազար տոննա շահարավազ կատարվի Ադրբեջան՝ դիզելային վառելիքի դիմաց:

ԼՏ

Բարդ

Դարձյալ ԱԷԿ

Բաքվի ռադիոն նոյեմբերի 25-ին հաղորդեց, թե 2.5-3 տարի մեկ կարելի է խոսք վարձեր տալով աշխարհի առանձնապատկերներում, այս հետեւությունն է արել ՄԱԳԱՏԷ-ն, հիմնվելով առանձին ռեակտորների շահագործման համաշխարհային փորձի վրա: Սակայն ՄԱԳԱՏԷ-ի պաշտոնական տվյալների համաձայն, խոսք վարձեր կարող են տեղի ունենալ միայն 25-30 տարի մեկ: Համաշխարհային հանրության այդ մոլորեցումը Հայաստանի ԱԷԿ-ում աշխատանքների վերսկսման կապակցությամբ առանձնահատուկ նշանակություն ունի Ադրբեջանի համար: Ինչպես հայտնի դարձավ Ա.Է.Կ-ս պետին, Երեւանի Ռադիոն «Գանձասարի» ֆրակցիան եւ «Գանձասարի» եղբայրությունը, որի մեջ մտնում են նաեւ Ադրբեջանի, Հայաստանի ու Վրաստանի «Գանձասարի» շարժումներ, արդեն նամակով դիմել են Հայաստանի նախագահին հանդես գալով Հայաստանի ԱԷԿ-ի գործարկման դեմ: Շրջանի բարձր սեյսմակտիվությունը, նշվում է ուղերձում, մեծացնում է վթարի հավանականությունը, որի զոհերը կարող են դառնալ թե Ադրբեջանի, եւ թե Հայաստանի բնակիչներ: Ասվում է ուղերձում նաեւ մեջ:

ԼՏ

Բարդ

Հայաստանի Հանրաքվեությունում դրամաշրջանառության եւ դրամափոխանակության խնդիրներն ուսումնասիրելու նպատակով նախորդ նիստում ստեղծված հանձնաժողովի կողմից ստեղծված «Հայաստանի Հանրաքվեությունում ազգային դրամը շրջանառության մեջ դնելու հետ կապված առաջնահերթ միջոցառումների մասին» փաստաթղթերը

Ներկայացնելով նախագիծը՝ վարչության փոխանդամ Գուրգեն Հակոբյանը շեշտեց, որ դեռեւս հոկտեմբերին ՀՀ Գերագույն խորհրդում «1993 թ. սոցիալ-տնտեսական ծրագրի կատարման ընթացքի մասին» հարցը քննարկելիս ՈԱԿ խմբակցությունը շաս այլ խնդիրների հետ միասին կառավարության ուշադրությունն էր հրավիրել նաեւ բանկային համակարգի եւ դրամաշրջանառության ոլորտում ստեղծված իրավիճակը բարելավելու՝ հստակեցնելով շրջանառության մեջ գտնվող դրամական միջոցների օգտագործումը, ազգային դրամի ներդրման խնդիրները եւ վարկային քաղաքականությունը, այնպես էլ հարկային ոլորտում սպասելի ծկուն նորմերի մշցման եւ մասային՝ ներմուծումը խրախուսող ու արտահանման արգելքները վերացնող քաղաքականություն վարելու անհրաժեշտության վրա:

Այնուհետեւ, նա դրամի հնարավոր արժեզրկման եւ դրա հետեւանքով ազգաբնակչության սոցիալ-տնտեսական վիճակի վատթարացման երեւույթները կանխելու, ինչպես նաեւ «դրամի» նկատմամբ հանրաքվեության քաղաքացիների հավատն ամրապնդելու նպատակով մոտ մեկ եւ կես տասնյակի հասնող անհրաժեշտ միջոցառումների ցանկ ներկայացրեց: Այդ թվում, հեռագա ներխուժումից խուսափելու համար 1961-1992 թթ. նմուշի 500, 200, 100, 50 եւ 25, հեռագայում նաեւ 10, 5, 3 եւ 1 ռուբլիանոց թղթադրամները, որոնք հնարավոր է, արագորեն շրջանառությունից հանելու, ա.թ. նոյեմբերի 29-ից ՀՀ տարածքում պաշտոնական վճարման միջոց չհանդիսացող թղթադրամներով առեւտուրն արգելելու, դրամն անարգել ու առանց սահմանափակումների արժույթներով փոխարկելու, ազգաբնակչության խնայողությունները արժեզրկումից պաշտպանող միջոցառումների շարք իրականացնելու, Ֆոնդային բորսաների պարբերական համակարգված աշխատանքները ա.թ. դեկտեմբերի 1-ից իրականացնելու, սեփականաշնորհումը միայն ազգային դրամով անցկացնելու, նախնածախ առեւտրի համար հաստատագրված հարկ սահմանելու, բանկային համակարգի աշխատանքները միջազգային չափանիշների մակարդակին բարձրացնելու, արտասահմանյան դրամատների մասնաճյուղերի բացմանը նպաստելու, հանրաքվեության ճանապարհներում եւ օդանավակայանում կարգ ու կանոն հաստատելու մասին:

Քննարկման ընթացքում վարչության անդամները կարեւորեցին նաեւ ՀՀ Գերագույն խորհրդում «Արտաքին ներդրումների պաշտպանության մասին», «Հարկային տեսչության մասին», «Շեռնարկությունների սնանկացման մասին» եւ դրամաշրջանառության կարգավորմանը նպաստող այլ օրենքների առաջնահերթ կարգով ընդունումը, մինչեւ ա.թ. դեկտեմբերի 20-ը 1994 թ. բյուջեի Հաստատումը եւ վաթսիի գները պետականորեն կարգավորող միջոցառումների իրականացումը:

Կատարված դիտողություններով հանդերձ, ներկայացված փաստաթղթին միաձայն կողմ քվեարկելով՝ վարչությունը որոշեց առաջիկայում եւս պարբերաբար անդրադառնալ ազգային պետականության կայացման համար կարեւոր այս հիմնախնդրին, ինչպես նաեւ այդ հարցի շուրջ ՈԱԿ ակումբների վարչականների մասնակցությամբ հրավիրել հատուկ խորհրդակցություն:

Հ. Պ.

Իրեւան

Իսրայելի նոր դեսպան Հայաստանում

Նոյեմբերի 26-ին ՀՀ փոխնախագահ Գագիկ Հարությունյանին իր հավատարմագրերը հանձնեց Իսրայելի արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Բարուխ Բեն Նեհիան:

Իսրայելցի դիվանագետը համաձայնեցրել է իր երկրի դիվանագիտական ներկայացուցչի պարտականությունները Հայաստանում եւ Վրաստանում, եւ փոխնախագահ Գագիկ Հարությունյանը, ընդունելով հավատարմագրերը, հույս հայտնեց, որ այսուհետ երկու երկրների միջեւ կհաստատվեն ավելի գործնական, բիզնեսավոր հարաբերություններ: Նշելով Հայաստանի տնտեսական հաղորդական խնդիրները, ՀՀ փոխնախագահը նշեց, որ Հայաստանի իշխանություններն երկրի ներքին տնտեսական կացությունը, սակայն խնդիրների լուծումը կաղում են արտաքին հաղորդակցության հետ: Ռուսի, Հայաստանն ամեն ինչ անում է շրջափակում կայունություն հաստատելու համար:

Շնորհակալություն հայտնելով ջերմ ընդունելության համար Բարուխ Բեն Նեհիան հավաստիացրեց, որ այսօր հավատարմագրերի հանձնումն իր կառավարության եւ իր հարգանքի հավաստիքն է աշխարհի հնագույն երկրներից մեկի ժողովրդի հանդեպ: Նա միաժամանակ նշեց, որ Երուսաղեմի հայկական հոծ համայնքի շնորհիվ լավ ծանոթ լինելով հայ ժողովրդին, Իսրայելի իշխանություններ շահագրգռված են սերտ ժամկետում սեռ. գործնական հարաբերություններ հաստատել Հայաստանի հետ: Զրույցի ընթացքում նշվեց, որ Հայաստանի եւ Իսրայելի միջեւ համագործակցությունը նպաստակահարմար է զարգացնել գիտության, գյուղատնտեսության, առողջապահության բնագավառներում: Այս ուղղությամբ որոշակի աշխատանք արդեն արված է, իսկ դիվանագիտական ներկայացուցչության առկայությունը մեծապես կնպաստի ու ավելի արդյունավետ կդարձնի հարաբերությունները:

Նույն օրը Իսրայելի դեսպանին ընդունեց նաեւ վարչապետ Հրանտ Բագրատյանը: Քննարկվեցին հայ-իսրայելական առեւտրատնտեսական համագործակցության հարցեր եւ պայմանավորվեցին իսրայելական կողմին հանձնել համապատասխան համաձայնագրերի նախագծերի փաթեթ: Շոշափվեց Հայաստանում շրջանառության ծնչ ծգված ազգային դրամի պաշտպանության նպատակով վարչական պաշտպանների համագործակցությունը Իսրայելի հնարավոր մասնակցության հարցը: ■

Բարդ

Հայաստանը պատերազմում է Ադրբեջանի դեմ Ադրբեջանի հավին

Ադրբեջանը տարակուսանքով է հետեւում Հայաստանի կյանքին: Չնայած արդեն 4 տարի տեւող դաժան շրջափակմանը, սառնամանիքներին ու էլեկտրաէներգիայի հյուծիչ ռեժիմին, նա ոչ միայն գոյատեւում է, այլեւ դիմակայում է իր սահմանների վրա հարձակումներին, եւ նույնիսկ օգնում է Ղարաբաղին: Այժմ ադրբեջանական լրատվության մի ջոցները լուրեր են տարածում, թե վերջին հաջողությունների գաղտնիքը գրավված տարածքների թալանի մեջ է: Այս ոեւ, Թուրան գործակալությունը պնդում է, որ չնայած վառելիքային ծանր ճգնաժամին, Երեւանում սկսվել է եւս 2 կահույքի գործարանների կառուցումը, որոնք պետք է օգտագործեն Քելբաջարի, Ղուբաթլիի եւ Ջանգելանի անտառների փայտը: Հանձայն նույն աղբյուրների, արդեն այժմ այստեղ սկսվել է զանգվածային ծառահատումը, Քելբաջարի շրջանի «Իստիսու» ջերմուկը վաճառվում է «Արցախ» անվան տակ, եւ այդ գումարներով ձեռք է բերվում զենք:

Հայտարարվում է նաեւ այն մասին, որ Ջոջի հանքագործներն այժմ շահագործում են Քելբաջարի շրջանի տարածքը եւ հանքանյութն ուղարկվում է Հայաստանի «Նաիրի» ծեռնարկությանը: Ընդհանուր առմամբ, հանձայն գործակալության, միայն վերջին ամսում Ադրբեջանի տարածքից թալանվել են 6 մլրդ ռուբլու նյութական արժեքներ: Չնայած իրենց ողջ անհեթեթությանը, ադրբեջանական ինդումներն արձագանք են գտնում նաեւ աշխարհում: Այս ոեւ, ըստ Սնարֆ գործակալության հաղորդման, «Հոնկոնգ Քրոնիքլ» թերթը գրում է, որ վերջերս Հոնկոնգ է բերվել երիկամների մի խմբաանակ, որը պատկանել է գերի ադրբեջանցիներին: Թերթը նշում է, որ երիկամների ազգային պատկանելությունը հաստատել են նաեւ Բաքվի զինվորական հոսպիտալի բժիշկները: Չգտնելով դարաբաղյան զորքերի առաջխաղացման ավելի հուսալի բացատրություն, ադրբեջանական կողմը դիմում է ամենաանհավանական ու ծիծաղելի ենթադրությունների՝ արդարացնելով իր պարտությունը:

Ա. Ե.

Նամակ ամերիկյան նախագահին

Նոյեմբերի 24-ին Ադրբեջանի ժողովրդավարական կուսակցության նախագահ Սաղար Ջալալօղլուն հանրապետության ժողովրդավարական ուժերի անունից նամակ է հղել ԱՄՆ նախագահ Բիլ Քլինթոնին, որտեղ բացահայտել է Ադրբեջանին պատերազմված «Ղարաբաղյան պատերազմի» քաղաքական ենթատեքստը: Ջալալօղլուն նշում է, որ «Ադրբեջանում ամերիկյան շահերին զուգահեռ, Ադրբեջանն ինքն իր շահերն ունի ԱՄՆ-ում»: Նա իր հավատարմությունն է հայտնել Քլինթոնին «ազգային ջյան հակամարտությունները չդեպ է խանգարեն դեռի ազատություն ու անկախություն ազգերի առաջընթացին» խորհրդի համար:

Սնարֆ

Վերադարձ դեռի ակունքները

Բաքվի Արվեստների կենտրոնում կայացավ հին թուրքական գրերի Օրխոն-Նիսեյան հուշարձանների վերծանման 100-ամյակին նվիրված ցուցահանդեսի բացումը: Ցուցահանդեսում ցուցադրված են նկարիչների ու մանրանկարիչների տարբեր ստեղծագործություններ: Միջոցառման բացմանը մասնակցեցին տարբեր արտասահմանյան ներկայացուցիչներ, Ադրբեջանի մշակույթի գործիչներ: Օրխոն-Նիսեյան գրությունները, որոնք վերաբերում են 9-11-րդ դդ., հայտնաբերվել են Հարավային Սիբիրի, Մոնղոլիայի, Միջին Ասիայի խարե սալերի եւ կենցաղային առարկաների վրա:

Սնարֆ

Շահար վառելիքի դիմաց

Ամենայն որեւ գործակալությունը հաղորդում է, որ Գերմանիայից ավելի քան 13 հազար տոննա շահարավազ կատարվի Ադրբեջան՝ դիզելային վառելիքի դիմաց:

ԼՏ

digitised by A.R.A.R.@

Հարց

ՇԱՀՈՒՄՅԱՆՑԻՆԵՐԸ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՉԵՆ

Վերջերս սկսել են բավականին շատ խոսել փախստականների մասին, որոնք ղարաբաղյան ռազմերազմի հետեւանքով ստիպված են եղել հեռանալ իրենց հարազատ օջախներից: Ավելին, այդ հարցն ամբողջ սրությամբ դրվել է նաեւ հակամարտության խաղաղ կարգավորմանն ուղղված միջազգային փաստաթղթերում:

Ադրբեջանական կողմը խոսում է միլիոնի հասնող փախստականների մասին, որոնք, տեղահանվելով Ղարաբաղին սահմանակից շրջաններից, հեղեղել են Բաքուն եւ Ադրբեջանի արեւելյան շրջանները ու քաղաքները: Ադրբեջանից տեղահանված հայերի մասին կարծես թե այլեւս չեն խոսում, մինչդեռ մոտավոր տվյալներով շուրջ 330 հազար տեղահանվածներ գտնվում են Հայաստանում՝ կիսելով մեր դժվարություններն ու նեղությունները, որոնց ծանրությունը հասկանալի ռազմաքաղաքական պատճառներով ընկնում է առաջին հերթին նրանց ուսերին:

Պետությունն, իհարկե, իր աղքատիկ միջոցներով օգնում է նրանց, ինչով կարող է, նոպաստում է նրանց վերադարձին (եթե դա հնարավոր է) եւ այլն: Սակայն այդ մասին չէ, որ այսօր կուզենայինք խոսել: Հանրապետությունում փախստականների եւ բռնագաղթվածների նկատմամբ կոմսա-կոմսա ձեւավորվում է որոշակի բացասական կարծիք՝ թե մեր վիճակը մի բան չէր, դամ էլ ավելացած եւ այլն: Իհարկե, խոսքը բաֆվեցիների մասին չէ՝ նրանք շատ արագ ընտելացան նոր հանգամանքներին, եւ այսօր նրանց մեծ մասը կամ լիովին ընդգրկվել է հանրապետության հասարակական կյանքում, կամ հեռացել Հայաստանից: Խոսքն ամենից առաջ շահումյանցիների եւ գեսաշենցիների մասին է, որոնք դարձյալ կովեցին մինչեւ վերջ, եւ երբ դարձվեցին այդ կռվում, ապա մեղքն իրենցը չէր, այլ մեր բոլորինը: Հաղթած շահումյանցի մի տիկնոջ խմբագրությանը գրած նամակից. «...Ամեն քայլափոխի զգում ենք ռուսական խորթականություն, իսկ կառավարական օղակներում «ոչ հայաստանաբնակ» կիրթ մակնիշը սպագանք»: Շահումյանի եւ Գեսաշենի իսկապես հերոսական ժողովուրդը, որը միայնակ դիմադրեց նույնիսկ ռուսական հասուկ նշանակության ջոկատներին եւ հայրենիքը բողեց միայն այն ժամանակ, երբ կոխվը շարունակելը հավասի մահ էր նշանակում, այսօր հայտնվել է «երկրորդ տեսակի» մարդկանց վիճակում: Եւ ովքե՞ր են հիմնական մեղադրողները: Նրանք, ում նախնիները ժամանակին հաճախ առանց դիմադրության անցել են Արաքսն ու Երեւանն իրենց հայրենիքը դարձրել, եւ որոնք այսօր իրենց իրավունք են վերապահում վերեւից նայել հյուսիսային Ղարաբաղից ժամանակավորապես տեղահանված մեր հայրենակիցներին: Ժամանակավորապես, որովհետեւ այսօր Մարտակերտի շրջանի ազատագրված գյուղերն են վերադառնում բնակիչները, եւ ոչ մի կասկած չկա, որ Շահումյանի շրջանի ազատագրումից հետո այսօր «ոչ հայաստանաբնակ» անունը կրող շահումյանցիները կգերադասեն դատվով առյել իրենց հարազատ, թեեւ ավերված օջախներում: Հաղթած խմբագրությանը հասցեագրված նամակից. «Երբ վերջին անգամ ցանում էի համոզել հարազատիս՝ ասում էր շարունակել կանոնավոր (միեւնույն է, մենք այլեւս հայրենիք չունենք), նա կտրուկ դատապարտեց. «Եթե նույնիսկ չհաջողվի ազատագրել Շահումյանը եւ բնակվելն ջախջախել մեր տան շեմին, ապա նրան իր որդի մոտ այնքան ոլորտ գրաղեցնենք, մինչեւ հզորանանք, որպեսզի բնակվելն չհասնի մայր Հայաստան, եւ մենք կրկնակի գաղթական չդառնանք օտար ափերում»: Այս խոսքերի հեղինակ երիտասարդը մի քանի օր անց բռավ Շահումյան, բայց զոհվեց ուղղաթիռի վթարի դատճառով:

Եւ երբ այսօր այդ երիտասարդի մորը տրանսպորտում զորակոչից փախած մի քանի փոքրիկներ «կեղտոտ գաղթական» են անվանում, ապա մեղավորն ամենից առաջ դեսությունն է, որ թաց ունի բարոյական արժեքների անկման վրա եւ թույլ է տալիս, որ «անկախ դեսականության ստեղծման» մեծ գործի սվերում անտեսվեն այնպիսի «մանրուքներ», ինչպիսին դիմացինն նկատմամբ հարգանքն է:

Շահումյանցիներն ու գեսաշենցիները վաղ թե ուշ վերադառնալու են իրենց հարազատ օջախները, վերստանալու են իրենց մարդկային արժանապատիվ կեցվածքն ու վերածուելու են Հայաստան աշխարհի արեւելյան վահանը: Եւ երբ Աստված մի առաստղ, դատերազմը շարունակվի, դարձյալ հիմնական հարվածն իր վրա է վերցնելու Ղարաբաղը թույլ տալով, որ Երեւան կոչվող այս քառում ամեն տեսակի բարոյականություն ոտնակոխ անող գորշացած ամբոխն առուծախի ընդմիջման դահերին հոխորտա հայրենասիրության մասին:

Իսկ հայրենիքը դեսական սահմաններով չի որոշվում: Այսօր հայկական բանակի անձնակազմի մեծ մասը հայաստանցիներ չեն, եւ հենց այդ բանակն է այսօր բարձր դահում հայկական գենքի դատիվը: Երեւանի փողոցներում շահումյանցիներ տեսնելիս դեմքի դժկամ արտահայտություն ընդունողները կարող էին հիշել նաեւ սրա մասին եւ լրջորեն ծանրութեթեւ անել ամեն ինչ:

ԱՐՄԵՆ ԲԱՂՏԱՍԱՐՅԱՆ

Մեկնաբանություն

4 միլիոն ավիատոմս կամ 4 միլիոն դագաղ

Առաջարկում է իրեն Հայաստանի խորհրդարանից մեկն անվանող մեր Ֆինանսատնտեսական կայունացում ոչ թե Մոսկվայում, այլ Երեւանում փնտրել առաջարկող անանուն նամակագիրը. 4 միլիոն ավիատոմս կամ չորս միլիոն դագաղ՝ եթե տնտեսական եւ քաղաքական ոլորտներում չարդահովվեն հետեւյալ գործոնները. վերսկսել դեսական խանութների աշխատանքը եւ բնակչությանն ամեն ամիս բաշխել սննդամթերքների կտրոններ, կարգավորել փողի վերադարձը բանկեր, դահանջել ամբողջ կառավարության եւ նախագահի հրաժարականն ու դատը: Անհայտ հեղինակի խնդրանքն է նամակը տարածել մեր թերթում, որ «ժողովուրդն իմանա, թե ինչու են Հայաստանում գներն այդքան բարձր...»: Իսկ այս վերջին հանգամանքը նա բացատրում է ադրանքը դրսից բերելիս օդակայանում չափազանց բարձր «հարկատվությամբ»:

Ո՞ւմ կողմից:

Իր նշած ցանկը երկար է. «Ղվարքելոց օդակայանի «ադմինիստրացիա», ՆԳՆ IV եւ VI վարչություններ, փարա բարցի զինված տղերք... «Որոշեցի մենք գործարարներս չտուժենք, բարձրացրինք մեր բերած ադրանքի գինը: Արդյունքում տուժեց գնորդը (ժողովուրդը)»:

Ժողովրդի ճակատագրով խիստ մտահոգ ձեռներեցը չի բողել իր անունը, եւ մենք դադարեցինք բակել նշված կազմակերդությունների դռները, երբ հասկացանք, որ դրանք միմիայն օդի մեջ արձակվող կրակոցներ են: ՀՀ մաքսային վարչության ոլեցի տեղակալ Գրիգոր Մելքումյանը՝ դարզաբանելով, որ նամակում նշված օդակներից ոչ մեկը մաքսային ծառայության ենթակայության տակ չէ, հրաժարվեց անանուն որեւէ նամակի մեկնաբանությունից եւ առաջարկեց հեղինակի հետ երկխոսություն հրադարակելու դայմանով:

Գաղափարն ընդունելի է:

Մանավանդ երբ ոչ մի կերդ չկարողացանք հարցեր ուղղել ՆԳՆ VI վարչության ոլեցին, որովհետեւ երկու օրվա ընթացքում ՆԳՆ տեղեկատու եւ լրատու ծառայությունները երեք տարբեր հեռախոսահամար տրամադրեցին (լրատվական կենտրոնի ոլեց Նիկոլայ Գրիգորյանը դա դատճառաբանեց հեռախոսահամարների հանախակի փոփոխմամբ: Ինչ վերաբերում է IV վարչությանը, նա հաղորդեց, որ այժմ նախարարությունում կատարվածային փոփոխություններ են տեղի ունենում՝ աշխատակազմի 50 տոկոսի կրճատմամբ եւ տեղերում աշխատողների շատացնելու նդատակով, ուստի IV վարչությունը ներկա դահին առանձին միավոր չէ): Օգտվելով մաքսային վարչության տեղակալի առաջարկից, ուզում ենք անանուն նամակագրի ու դրա. Մելքումյանի հետ կլոր սեղանի շուրջ հրավիրել ոչ միայն ՆԳՆ VI վարչության ոլեց Լյուդվիգ Սարգսյանին, այլեւ օդակայանի համադատասխան իրավասուներին:

Վերջիններս, եթե չընդունեն էլ մեր հրավերը, լրագրողի դարտն է՝ նորից ծեծել նրանց աշխատասեղերի դռները: Խնդիրը նամակագրին գտնելն է. հասկանալի է, գործը կիսաս թողնելը տգամարդություն չէ, կարող ենք թեկարել բացահայտ կամ ոչ բացահայտ զրուցելու ձեր դայմանները:

Սդասում ենք Ձեր զանգին՝ հուսով, որ ձեր առաջարկած ելքը չեք փոխի մեկ ավիատոմսով:

Ռ. Խ.

Էջեր

Ազգային գրադարանը չի ջեռուցվում

Երբ Նոյյան տաղանի երեկվա հաղորդած լուրը տեղեկացնում է Մատենադարանի ձմեռային նախադատրաստություններին մասին (ձեռք են բերել դիզվառելանյութով աշխատող 2 գեներատորներ, որոնք դատրաստ են գործարկման, իսկ արտասահմանյան արտադրության որակյալ ատրոխորումներն ադահովում են ձեռագրերի համար խիստ որոշակի քանակության ջերմություն՝ ձմռանը, եւ խոնավություն՝ ամռանը), ապա Ազգային գրադարանը հայտնվել է խիստ անելանելի վիճակում:

Այն արդեն իր դռները գոցում է ժամը 16, 17-ին: Երբ անգամ հոսանք է լինում, 14-ից հետո ընթերցողներն ուղղակի փախչում են գրադարանից, ընթերցարահում կես ժամից ավել նստելն արդեն հերոսություն է: Ի դեդ, ընթերցողներ սակավացել են ոչ միայն ցրտի, այլեւ վաս աշխատող տրանսպորտի դատճառով:

Արդեն երկրորդ ձմեռը չջեռուցվող գրադարանի դահոցներին ադատանում է բորոսի համաճարակը: Երբ անցյալ տարի վարակը հայտնաբերվել էր միայն նկուղային հարկում, ապա այս տարի այն հասել է նաեւ առաջին հարկում դահվող գրքերին: Կրծողները հարձակումներ են գործում բոլոր հարկերում, դրանց դեմ առաջարկվող դեղը չի օգնում, իսկ բակարդներ գնելու համար գրադարանը կանխիկ դրամ չունի:

Վերականգնման աշխատանքներ այսօր տարվում են, սակայն հայտնի ճշմարտություն է, որ կանխարգելումը հարյուրադատիկ նվազ ֆինանսատար է, քան վերականգնումը:

Ինչդես հաղորդում է գրադարանի առաջին փոխտնօրեն Անահիտ Հարությունյանը, «... Կառավարությունը ոչինչ չի հատկացնում, ամբողջ մեկ տարի բանակցություններ վարեցինք՝ ինքնուրույն, ոչ ինքնուրույն, ցանկացած էներգատնտեսման համար, վերջերս էլ վառելափայտի համար դիմեցինք... Ոչ մի արդյունք: Մի բան է միայն դարզ Ազգային գրադարանի փակումը ժամավորակատության համար ապես է»:

Արդեն մեկ տարուց ավելի է, որ ֆինանսական սդությունը փակում է դրել համաշխարհային գիտական լրատվության հոսքին դեդի գրադարան: Տիկ. Հարությունյանի վկայությամբ, 1992 թ. նման գրականությունը գոնե կիսացվի, բայց 1993-ի համար արդեն միջոցներ չկան: Գրականություն առաքելուց ձեռնդահ է սկսել մնալ նաեւ Գյուլբենկյան ֆոնդը՝ փոստային առաքումների համար վճարումների անհամեմատ բարձրանալու դատճառով:

Մշակույթի նախարարին եւ նախարարության համադատասխան վարչության ոլեցին դիմելը համարելով անարդյունք՝ գրադարանն օգնության խնդրանքի նամակներ է հղում աշխարհի ամենատարբեր հայկական կազմակերդությունների ու անհատների:

Ռ. Խ.

«Հենց սկզբից անհրաժեշտ էր դարզություն մտցնել»:

«Նոյյան տաղան» գործակալության թղթակցին տված հարցազրույցում Հայաստանի Դեմոկրատական կուսակցության նախագահ Առամ Սարգսյանն այն կարծիքը հայտնեց, թե ղարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման ռուսաստանյան միջնորդ դեսդան Վլադիմիր Կազիմիրովի հետ դատահած միջադեդից անմիջապես հետո Հայաստանի իշխանություններն առաջին հերթին դարտավոր էին միանգամից դարզել դատահարի դատճառները, եւ եթե անհրաժեշտ՝ էր՝ ներողություն խնդրել:

Ա. Սարգսյանի կարծիքով, դա նաեւ ռուսական կողմի համար կտրուկ հայտարարություններով հանդես գալու ապիր էր, որի դատճառներից մեկը ՀՀ նախագահի դրամափոխանակության վերաբերյալ ելույթն էր, որտեղ նա դրամափոխանակության հարցում մեղադրանքներ ուղղեց ռուսաստանյան իշխանությունների հասցեին, եւ որ հայ-ռուսական հարաբերությունները չբարդացնելու նդատակով է, որ իրականացվում է դրամափոխանակությունը:

Ըստ Ա. Սարգսյանի, շրջադարձը իրադարձություններում դայմանավորված է նրանով, ինչդես Հայաստանի արտաքին գործերի նախարարության դատասխանատվությամբ կանչելով երիտասարդ լրագրողին, որդեգի հիմնական սերտեր մամուլի մասին օրենքն ու տարրական վարվելակարգի կանոնները: Սակայն նոյեմբերյանցին մամանակ չունի չփաստարկված հոդվածների շարք դատական քաշքշուկ բացելու: Այս ծանր օրերին նա իր սահմանն է անառիկ դահում, իր հացն ու խաղաղությունն է արարում, ավերված օջախների հիմքի վրա նորերն է կառուցում»:

Խմբագրության կողմից. Լրագրող Գագիկ Նահապետյանի վերոհիշյալ նյութն, ընդհանուր առմամբ հետաքրքրական, իրոք, որոշ մասնագիտական բերություններ ուներ: Ասելիքսեների ձեւով մեջբերելով փաստեր եւ թվեր, թղթակիցը դարտավոր էր հնարավորին չափ ստուգել դրանց հավաստիությունը, անցկացնել, ինչդես մենք ենք ասում՝ լրագրական հետաքննություն, ինչը չի արվել, եւ բացն ու չորը խառնվել են իրար: Արդյունքում նժարի վրա են հայտնվել արժանադատվությունն ու օրինաղահությունը շատերի, որոնց դեմ թերը ոչ կանխատրամադրված էր, ոչ էլ որեւէ ահազանգ էր ստացել: Սակայն, վերջին հաշվով, ամեն տդագրվածի համար դատասխանատու է խմբագրությունը, ուստի այս ցավալի բյուրիմացության կադակցությամբ հայցում ենք ընթերցողների ներողամտությունը: ■

Մեկնաբանություն

Նոյեմբերյան. Աչքից հեռու իրո՞ք «տալդա» տեղ

Մեր մի հրադարակման կադակցությամբ Նոյեմբերյանի շրջխորհրդի գործկոմի նախագահ, Հայաստանի Գերագույն խորհրդի դատգամավոր Որդ. Վասիլ Չիլինգարյանից ստացանք հետեւյալ գրությունը.

«Ազգ» թերթը Նոյեմբերյանի շրջանում արժանի հեղինակություն է վայելում, որդես հավասարակշիռ ու բովանդակալից դարբերական, որի հրադարակումներն աչքի են ընկնում սկզբունքայնությամբ ու հավասդությամբ: Այս տեսանկյունից, ցավոք, տհաճ բացառություն էր նոյեմբերի 17-ի (թիվ 217) «Նոյեմբերյան. Աչքից հեռու, «տալդա» տեղ» հոդվածը: Հիրավի, «տալդա»-աչքից ու սրտից հեռու տեսնվող ավերված շրջան, որի բնակիչներն սոսկ նորյա հրեսակածությունների ներքո հերոսաբար դիմակայում են անառիկ դահելով հանրապետության հյուսիսարեւելյան սահմանները: Հոդվածագիր Գագիկ Նահապետյանին սակայն չեն հետաքրքրել ոչ այրվող դաշտերում ու այգիներում աշխատող հոդագործը, ոչ խրամատում կռվող ազատամարտիկները, ոչ էլ շրջանի բազմադեմ հոգսերը: Մանավանդ ու մակերեսային դատողություններով ծանելով անբարեկարգ ու անառդահով ճանապարհներով, նա ընդհուպ մոտեցել է «բուն» խնդրին հանգրվանելով շրջանում վերջերս շահագործման հանձնված բարեգործական տնակներում: Քողարկելով իր շահախնդիր վերաբերմունքը, նա շաղակրատանքի ծանր հրեանոց «անգրորեն» ռմբակոծում է շրջանի բնակչաբաշխման հանձնաժողովին վկայակոչելով սոսկ «ներերջանային բանահյուսությունը», աջ ու ձախ մեղադրանքներ ցփնելով...

Այո, ինչդես ասում են, չափազանց տխուր իրողություն զանհետանալն լինելու համար... Լուրջ վերաբերմունքի դեդքում կարելի էր դիմել իրավադահ մարմիններին դատասխանատվության կանչելով երիտասարդ լրագրողին, որդեսզի հիմնովին սերտեր մամուլի մասին օրենքն ու տարրական վարվելակարգի կանոնները: Սակայն Նոյեմբերյանցին մամանակ չունի չփաստարկված հոդվածների շարք դատական քաշքշուկ բացելու: Այս ծանր օրերին նա իր սահմանն է անառիկ դահում, իր հացն ու խաղաղությունն է արարում, ավերված օջախների հիմքի վրա նորերն է կառուցում»:

Խմբագրության կողմից. Լրագրող Գագիկ Նահապետյանի վերոհիշյալ նյութն, ընդհանուր առմամբ հետաքրքրական, իրոք, որոշ մասնագիտական բերություններ ուներ: Ասելիքսեների ձեւով մեջբերելով փաստեր եւ թվեր, թղթակիցը դարտավոր էր հնարավորին չափ ստուգել դրանց հավաստիությունը, անցկացնել, ինչդես մենք ենք ասում՝ լրագրական հետաքննություն, ինչը չի արվել, եւ բացն ու չորը խառնվել են իրար: Արդյունքում նժարի վրա են հայտնվել արժանադատվությունն ու օրինաղահությունը շատերի, որոնց դեմ թերը ոչ կանխատրամադրված էր, ոչ էլ որեւէ ահազանգ էր ստացել: Սակայն, վերջին հաշվով, ամեն տդագրվածի համար դատասխանատու է խմբագրությունը, ուստի այս ցավալի բյուրիմացության կադակցությամբ հայցում ենք ընթերցողների ներողամտությունը: ■

Մեր մամուլ

Փալաս-փուլուս ունե՞ք, ուղարկենք դուրս

Մեծ ճամփաների ու լավ կյանքի սիրահար հայը մի քանի տարում դարձավ կրավորական: Նրա վերջին խնդիրն այլեւս չեն լուծվում ոչ միայն մեծ, այլեւ ամենամանր մանր խնդիրներ: Ինչ մեծ խնդիր, երբ սովորական կյանքն առանձնալու ամենասիրեցս խնդիրն անգամ երկնքից կախված մի կտոր չար վագի կարգավիճակ ունի: Մի քանի դրյար, մի քանի կգ չար լոքի ու ալյուր, ձեթ ու ձավարեղեն... որ հայն ընդունում է մեծավ ուրախությամբ ու երախտիքի ամենանուրբ մոմնջներով:

Օդը հագեցած է «օգնություն» բառով: Մենքն շատ տվեցինք, մյուսին ոչինչ: Մենքի ամերիկացի ազգականը յոթերորդ դորտի է, եւ զոլյարի հարցում մի ինչ մյաս է. մյուսինի սիրտը ճնշարան է հայաստանցի հոգ կիսամեռց վիճակից ու ձեռքն բնկածը երեւան է ճամփում. նա էլ իր ամենդան օրենքդրեր: Լոս Անջելես... Մենքն իր կառուցությունը դիզում է աշխարհի զանազան կազմակերդություններից ստացված օգնության հաշվին, մյուսն իր կառուցությունն սդատում է իրեն իսկ հասցեագրված օգնության վրա...

Բայց մեծ ճամփաների սիրահար կրավորական դարձած հայաստանցու առաջ լավ կյանքի սիրուց դեռեւս մնացորդներ կան, որդեսզի կարողանա տարակուսել տեսնելով որեւէ բան դեմ նեսելու նախադատարանից դրված հագուստի ադրանքի հանդեպ: Հայաստան ադրանքի չգիտեմ իր հայ համայնքի հոգացավությունից: Եւ մեծահոգի հայաստանցու առաջ այնքան բարություն կա, որ կարող է իր զգեստադահարանի անկյունում հանդիսված ոչ դիտանի հագուստն ամենայն ուրախությամբ դարակել օտար ափերում մնացած որեւէ հայ համայնքի...

ՌՈՒԶԱՆ ԽԱՉԻՏՐՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Քննարկում

ԲՈՆՈՒԹՅԱՆԸ ԱՅՈ՞, ԹԵ ՈՉ

Տեսակետները եւ եզրահանգումները, որ անում է հեղինակը ներքոհարադրյալ հոդվածում, շատ հաճախ վիճելի են, մանավանդ ինչ վերաբերում է Ղարաբաղում ընթացող գործողությունների գնահատականին, որի վերաբերյալ խմբագրությունը տրամագծորեն հակառակ կարծիքի է. Հայաստանի ներքին կյանքի զարգացումներին, որոշ սահմանումների, թե իբր «ընդդիմով (բոնության դեմ) շարժման, ճանաչվեցին անհատի ու ազգի ազատ ադրելու եւ գործելու իրավունքները» եւ այլն, ինքն էլ անմիջապես հերքելով դա օրինակներով, սակայն նոպատակահարմար գտանք հոդվածը տպագրել, հաշվի առնելով, որ դրա հիմքում դրված է խաղաթղթի, Հայաստանի հասարակության անդամի անկեղծ մտահոգությունը այն մթնոլորտի նկատմամբ, որ կամա թե ակամա, ուղղորդված կամ ոչ ծնավորվում է մեր շուրջը եւ սպառնում մաքել կյանքի այն անտեսանելի կաղերը, որով կապված են անհատները, այն է թե՝ ժողովուրդը:

«Ազգի բոնությունը, դասվելիորեն, որը կդառնա առյուծային մարդկության համար գլխավոր, եթե կարողանա գոյատեւել:

Բռնությունը մարդկային բնության ամենախորհրդավոր եւ վտանգավոր դրսեւորումներից է: Նրա նկատմամբ հակումն ի հայտ է գալիս, երբ մարդու մեջ գերիշխող է դառնում ֆիզիկական ուժը: Այդ դեպքում ամեն ինչ տրվում է բավարարելու կենդանական բնազդները՝ կանգ չառնելով իրավական, բարոյական արգելքների առաջ: Դա ի վերջո հանգեցնում է ոչնչացման միջավայրի եւ նրա առանձնյակների դեմ: Չպետք է կարծել, որ բռնությունը միայն ֆիզիկական ցավ առաջացնող արարքներն են:

Բռնություն են նաեւ այն բոլոր գործողությունները, որոնք թեկուզ անուղղակիորեն սահմանափակում են մեկ ուրիշի իրավունքները եւ ազատությունները:

Բռնությունը լինում է ինչպես ներքին բնույթի, երբ արտահայտվում է միեւնույն հանրության անդամների հարաբերություններում, այնպես էլ արտաքին, երբ մի պետությունը կամ ազգը դիմում է բռնության մեկ ուրիշի նկատմամբ: Ժամանակակից քաղաքակրթությամբ բռնություն են դիտվում նաեւ բոլոր այն գործողությունները, որոնք ուղղված են կենդանիների եւ բնաշխարհի դեմ:

Բոլոր ժամանակներում էլ փորձեր են կատարվել զսպելու այդ հակումը, սակայն դրանք անցել են սայթաքումն: Պատճառն այն է, որ որեւեն բարձր են հնչել անհատ մարդկանց եւ խմբերի կոչերը ուղղված իրենց ցեղակիցներին խուսափել բռնությունից, այնքան այդ չարիքն ավելի մեծ դաժանությամբ է դրսեւորվել, առավել մեծ ծավալներով: Ոչ կրոնները, ոչ էլ այլազան ուսմունքներն անկարող գտնվեցին մարդուն հետ դահիճ բռնություն գործելու հակումից: Եթե 18 եւ 19-րդ դարերը հիշ բաներով են տարբերվում նախորդ դարերից բռնության գործադրման տեսակետից, ապա 20-րդ դարը բռնության գործադրման տեսակներով եւ մասշտաբներով անհնազանդ էր: Դարը դեռեւս չի ավարտվել, սակայն այդ ընթացքում բռնությունների հետեւանքով բափված արյունը, վիշտը եւ տառապանքը գրեթե հավասար է նախորդ մի հազարամյակի:

Սա սպիտակ, որդեգի հերթական, սակայն բարդագույն այլ հիմքերի վրա վարձը կատարելու դպրոցի բնդդեմ բռնության: Արդեն առաջին աշխարհամարտի ավարտին ձեւավորվեց շարժում, որի նպատակն այնպիսի աշխարհակարգի ստեղծումն էր, որը բացառեր համաշխարհային դաստիարակի կրկնությունը: Շարժումը, որն ստացավ «բնդդեմ բռնության» անվանումը, իրականում չուներ եւ այսօր էլ չունի առարկայական հստակեցված նպատակներ: Հասարակական-քաղաքական շարժումների դեպ դեկավար մարմին, ենթակառույցներ: Այն առավելապես տեսակետ՝ գաղափարական շարժում է, որի առարկան առաջին հերթին հասարակական գիտակցությունն է: Բուն խնդիրը մարդ-մարդ եւ մարդ-միջավայր փոխհարաբերությունների վերանայումն է: Դա շարժումը հայտնվում է կրոնափիլիսոփայական երանգներ: Շարժումը սոսկ չի հակադրվում բռնությանը եւ բավարարվում դրանով, այն միաժամանակ առաջադրում է համակեցության եւ ներդաշնակության գաղափարներ որպես գլխավոր ուղենիշներ ներհասարակական եւ շրջակա միջավայրի հետ հարաբերություններում:

Սակայն անկարելի է անտեսել այն հանգամանքը, որ բնդդեմ բռնության շարժումը խոր արմատներ է ձգում եւ շարունակում է ձգել գործնականում: Ավելի մեծ թվով հասարակական-քաղաքական կազմակերպություններ եւ կազմակերպություններ են համախմբվում տեսական այն դրույթների շուրջ, որոնք ծնունդ են առնում բնդդեմ բռնության շարժման ներսում: Բնդդեմ բռնության կարգախոսի ներքո, որի ներքո միավորվում են դասակարգության ավանդական տարաբանությունը չբնդունող հասարակական ուժերը: Յանկացած հասարակությունում անգեն աչքով կարելի է տեսնել այն սահմանագիծը, որն անցնում է բռնությունը բնդունող եւ այն մերժող կազմավորումների միջեւ:

Ամեն ինչ գնահատվում է իր արդյունքներով: Շարժման ձեւ բերած արդյունքներ տղամարդիկ են: Շնորհիվ այդ շարժման, ճանաչվեցին անհատի ու ազգի ազատ ադրելու եւ գործելու իրավունքները, դասակարգության բաստերաբնից դուրս են գալիս կառավարման բռնատիրական եւ ամբողջատիրական համակարգերը՝ իրենց տեղը զիջելով ժողովրդավարությանը: Բռնությունը մերժելու ձգտումը նոպատեց միջազգային հարաբերությունների կարգավորման մեխանիզմների քաղաքակրթմանը, մարդու եւ ազգերի իրավունքների երաշխավորման վերազգային ինստիտուտների ստեղծմանը: Շարժումից ծնունդ առած փիլիսոփայությունը, որը նորովի է նայում մարդու եւ շրջակա միջավայրի փոխհարաբերության խնդրին, դարձավ տեսական դրաֆորմ բնապահպանական բոլոր տեսակի շարժումների համար: Այդ արդյունքները բավարար են դնդելու, որ բնդդեմ բռնության շարժումը ներկա դարաշրջանի զարգացման այն գլխավոր միտումն է, որն ունակ է իրական հող ստեղծել որակական նոր փուլի անցման համար: Սակայն այսօր վաղ է խոսել այդ շարժման դոմինանտության մասին: Ինչպես խալիֆաների կողմից նախաձեռնված ամեն մի շարժում, բռնության դեմ շարժումն էլ շահարկվում է իշխանության լծակներ ունեցող ուժերի կողմից: Բազմահազար գլուխ կարելի է կազմել 20-րդ դարում արձանագրված այն փաստերից, որոնք վկայում են բռնության դեմ դայքարում անեղան տակ ուժային կենտրոնների կողմից բռնարարքներ գործելու մասին: Ամենից վրդովեցուցիչն այն խաղն է, որ սաղ դասակարգի ավարտին խաղարկեցին ամերիկյան նախագահները խորհրդային վերջին ղեկավարի «վերակառուցման հայր» Մ. Գորբաչովի հետ «նոր մտածողության» կարգախոսի ներքո, որի արդյունքում երկրագնդի մեկ վեցերորդից ավելին վերածվեց աղեսի գոտու, իսկ մնացած հատվածը ժամանակակից գերտերությունների կողմից համաշխարհային հեգեմոնիայի վիճակման բաստերաբնի: Այս դահիճ իսկ Թուրքիան դաժան գործողություններ է իրականացնում քարդ ազգային փոքրամասնության դեմ, շանսաժի ենթարկում հարեւան երկրներին, դաստվակ ունենալով ահաբեկչության դեմ դայքար:

Այնուամենայնիվ, բնդդեմ բռնության շարժումն ամուր դիրքեր է գրավել հասարակական գիտակցության մեջ եւ գնալով ավելացնում է իր կողմնակիցների թիվը՝ ոչ միայն մտավորականության, հասարակ մարդկանց, այլեւ քաղաքական գործիչների շրջանում: Իսկ դա ինչ որ տեղ հիմք է տալիս ենթադրելու, որ գիտակցությունը եւ վարքագծի միջեւ ստեղծված հակասությունը, որը ժամանակակից մարդկության մեծագույն դրաման է, դաստվական այս վճռորոշ փուլում կարող է լուծվել հօգուտ ոչ բռնության:

Բռնության դեմ դայքարի ճանապարհին այսօր վճռվում է Եսհամայնավարական տարածքներում: Երեւույթները, որոնք տեղի են ունենում այս շրջաններում, գրեթե չեն տարբերվում միմյանցից. ինչը վկայում է նրանց ընդհանրականության մասին:

Սկզբնական փուլում, երբ համայնավարությունը ցնվում էր իր հոգեվարքի մեջ, տեղի ունեցավ ազգայնականության սուր բռնկում, որն ուղեկցվեց արտաքին բռնակալների տեսակետներով: Այն ի վերջո հանգեցրեց ազգամիջյան արյունալի բախումների: Այնուհետեւ գեղջկային կրթերը բարբոսած ուժերը, չբավարարվելով արտաքին բռնակալների դեմ դայքարով, ի հայտ բերեցին բռնարար նոր տեսակ՝ ներքին բռնակալ: Դա բնական անցում էր, քանի որ սորին բնազդների արթնացումը եւ դրանից բխող մարդու եւ ազգերի իրավունքների երաշխավորման վերազգային ինստիտուտների ստեղծումը չէր կարող չտարածվել ներհասարակական հարաբերությունների վրա: Առավել եւս այն դարաշրջանում, երբ այդ երկրների իրավական-վարչական համակարգերի փլուզման հետեւանքով կատարյալ քաոսի եւ անարխիայի մթնոլորտ էր գոյացել վերը նշված տարածքներում: Ամեն ինչ խառնվեց իրար, երբ ժողովրդի ձեռքում զենք հայտնվեց: Այն վերջնականապես ամրագրեց ֆիզիկական բիրտ ուժի դրաբտությունը տեղի ժողովուրդների կյանքում:

Իրավիճակը բարդանում էր նրանով, որ այդ տարածքներն արտաքին ուժերի թելադրանքով դարտադրված էին անցնում կատարել դեղի մի հասարակարգ, որը ենթադրում է դեսպոտիզմ եւ հասարակական նվազագույն հակադրություն հանրության անդամների վրա: Արմատական բարեփոխումների անհրաժեշտությունը դեռեւս ունենալով այն, որ կապիտալիզմն սկսեց ընկալվել եսխորհրդային մարդկանց կողմից որպես ամենաբարության եւ վայելքի կրթերի գործադրման հասարակարգ:

Հայ իրականության մեջ բռնությունը ներբաժանվեց դարտադրված իրադարձությունների հետեւանքով: Անկարող լինելով երկար ժամանակ դահանջել զսպվածություն Սումգայիթի արյունալի իրադարձություններից հետո, երբ հարեւան հանրապետության եւ նրա ազգաբնակչության կողմից բռնություն ներքեւ ավելի հանձնակի էին դառնում, ազգային բաս շրջանակներ ընտրեցին զենքի ուժը որպես ազգի գոյակերպը դահպանելու միակ միջոց որպես փասարկ բերելով այն արդարացի դնդումը, թե բռնությունը բարդանալի է իմքնադարձության դեդքում: Սակայն հետագա իրադարձությունները զարգացան արագաթաց բափով, եւ արագորեն մոռացության մատնվեցին բռնության գործադրման դայմանականությունները: Անարդարության սուր զգացումը, վրեժխնդրության ձգտումը հարեւան ժողովրդի հանդեպ ատելությունը դարձին հարատեւ զգացում: Իսկ նման ատելությունն արդարացնում էր բռնության բոլոր ձեւերը եւ եղանակները: Դրանով կարելի է միայն բացատրել այն, որ երբ Ղարաբաղում ավարտվեց ազատագրական դայքարը եւ բոլոր հայկական տարածքներն անցան ԼՂՀ-ի ուժերի հսկողության տակ, չդադարեց հարդարի մեծահոգության մեխանիզմը: Ղարաբաղցիները միայն իրենց հայրենի դատճառաբանություններով հայտնվեցին տարածքներում, որոնք տաճկակալ կիլոմետրերով հեռու են Ղարաբաղի բնական սահմաններից: Դժվար է ասել, թե ինչ արդյունք կտա այդ քայլը դարաբաղյան խնդրի լուծման հարցում, սակայն մի բան ակնհայտ է, որ դատերազմող կողմի բռնությունը ավերումների, բալանի միջոցով բարբոքելով երբեմն ոչ մի ժողովուրդ խաղաղության չի հասել: Համենայնդեպս, սա Ղարաբաղի նեռին խնդիրն է, եւ դարաբաղցիներն իրենք որդես անկախ դետության քաղաքացիներ դետք է հասակ վերաբերմունք ցուցաբերեն այդ հարցերի նկատմամբ, թեեւ մենք Հայաստանի տարածքում բնակվողներս ակնհայտորեն զգում ենք այն քայլերի ուղղակի եւ անուղղակի ազդեցությունները, որոնք կատարվում են ԼՂՀ-ի կողմից:

Ղարաբաղի օրինակը հետաքրքիր է նրանով, որ ցուցադրվում է արտաքին բռնությունից ներքինի վերածման ընթացքը: Արթուր Մկրտչյանի, Նորիկ Դանիելյանի, Ղարաբաղի քաղաքական եւ ռազմական ուրիշ այլ գործիչների դդերազական մահը առաջացրեց է այն բանի, թե արտաքին բռնակալներ ունեցող հանրության համար որքան դյուրությամբ կարող են ի հայտ գալ ներքին բռնակալներ: Նույն երեւույթով են բացատրվում բոլոր այն ահաբեկչական գործողությունները, որոնք տեղի են ունեցել Հայաստանի ներքին կյանքում վերջին տարիների ընթացքում: Այնուամենայնիվ, Հայաստանի համար չարիքը միջին եւ փոքր կարգի բռնություններն են, որոնք արդեն այսօր զանգվածային բնույթ են կրում: Ազդեցության տարածման եւ նյութական միջոցներին տիրանալու նոպատակով հանրության անդամների միջեւ, որոնք վաղուց արդեն կողեկտիվ եւ հասարակական շահերը հիմնավորապես ստորադասել են մասնավորին, ընթացող կատաղի դայքարում բռնարարքներ դարձել են սովորական երեւույթ: Գոյատեւման ցղաձգությունը, անդաշտանվածության սուր զգացումը դրա հետ մեկտեղ կատակելու մոլուցքն օր օրի ներդացնում են «բարդիների» առանց այն էլ նեղ շրջանակը դարձնելով հասարակության անդամներին օտարներ, որոնց հանդեդ բայլարելի է ամեն ինչ: Ոչ մի միջիրարական բան չկա այն բանում, որ Հայաստանում բռնությունն ավելի փոքր ծավալներով է գործում, քան հարեւան Վրաստանում եւ Ադրբեջանում: Պատկերը որակապես նույնն է, ինչ այդ երկրներում: Ցեղասպանության հասարակության անդամների մի խմբի կողմից (որոնց թվում են անգամ դետական չինովնիկներ), ներքնածվող հին բարդարանների միջոցով արհեստական արժեզրկման ստեղծումն, ազգասպանական շարքայի ամայացումը, անհանդանալի դեֆիցիտի առաջացումը հիշ բաներով են տարբերվում Վրաստանում եւ Ադրբեջանում բռնի ուժով գործադրվող արարքներից: Թե նրանք, թե մենք հետխորհրդային շրջանում գիտակցորեն եւ թե անգիտակից ընտրություն կատարելիք դեղի բռնություն: Այդ ճանապարհը ոչ մի հեռանկար չունի եւ չի էլ կարող ունենալ: Այն բացի համատարած զրկանքներից, տառապանքներից եւ սահելի կորուստներից, ոչինչ չի տվել: Բացարձակապես ոչինչ չարժե այն անկախությունը, որն բնդունում է բռնությունը: Եւ, ի վերջո, որքան ժամանակ կարելի է անշարժ հետեւել, թե աշխարհի զարգացած եւ առաջադեմ ժողովուրդներն ինչպես են դայքարում դեդ բռնություն կոչվող չարիքի դեմ: Ժամանակը չէ՞ արդյոք որդես ազգ եւ դետություն հասակեցնել վերաբերմունքը բռնության խնդրի նկատմամբ: Թե՞ կարծում ենք, որ ցայլամի կեցվածք ընդունելով կկարողանանք մեր ազգային դրական որակները, եւ կդրաբվվի «սորին կարգի ժողովուրդ» նվաստացուցիչ դիտակը, որը խարազանվել է խորհրդային մյուս ժողովուրդների հետ մեկտեղ հայերի ճակատին հետխորհրդային շրջանում:

ՎԱՀԵ ՓՈՂԱՐԱԿՅԱՆ

Հեղինակում

Ո՞ւր է դարձյալ հասել, դրե. Ժիրինովսկի

Սկիզբը էջ 1

Հետեւաբար, այդդես են մտածում Ռուսաստանում զգալի թվով մարդիկ, որոնք անվարան ստորագրություն են տվել ի նոպաս լիբերալ դեմոկրատական կուսակցության: Ամենը հիշում են, թե որքան հաջող անցկացրեց իր նախորդ ընտրարշավը Ժիրինովսկին, ի վերջո երրորդ տեղն զբաղեցնելով նախագահական ընտրություններում, իրենից առաջ թողնելով միայն Ելցինին ու Ռիժկովին: Այն ժամանակ նրա օգտին քվեարկել էր ռուսաստանցի ընտրողների առնվազն ութ տոկոսը: Իսկ ի՞նչ կլինի հիմա, երբ ռուսաստանցիներն ակնհայտորեն հիասթափված են թե ժողովրդավարներից, թե «կարմրադարչնագույններից», նրանց մեղադրելով այն բանում, որ անկարող են երկիրը զերծ դահել եղբայրասպան կռիվներից: Շտապելով դեկտեմբերի 12-ին, կարելի է ենթադրել, որ Վլադիմիր Վոլֆովիչի բախտը բերել է. թե Ելցինը, թե նրա շրջադասը եւ թե հա՛յտառ կորդները ամեն ինչ արել են, որպես զի երկրի բնակչության մեծ մասը հիասթափվի ժողովրդավարությունից, այդ բառն արդեն արտասանի անբարոյ զզվանքով, դրանում տեսնելով իր դժբախտությունների արմատները... Նման իրավիճակում Ժիրինովսկու նման քաղաքագետները կկարողանան «ձուկ որսալ դդտոր ջրում»: Բայց նրանք ի՞նչ կարող են տալ ռուսաստանցիներին եւ առաջին հերթին ամբողջ ռուս ժողովրդին, որը բոլշեւիզմի ժամանակաշրջանում ավելի շատ տառապեց, քան նախկին ԽՍՀՄ որեւէ այլ ժողովուրդ:

Եւ վերջին կողմը: Պրն. Ժիրինովսկին կին հեռուստադիտողներին տենդորեն աղաչում էր, թե նախքան խորհրդային իշխանության հաստատումը Միջին Ասիայում երբեմ չեն եղել Ղազախստան, Ուզբեկստան եւ այլն: Դա ճիշտ է: Բայց ահա թե ինչն է հետաքրքիր. մինչեւ 19-րդ դարն այն տեղ Ռուսաստան եւս չի եղել: Այո, «ռուսներ» չեն եղել, բայց եղել են Բուխարայի էմիրություն, Կոկանդի եւ Խիվայի խանություններ: Վերջապես, ավելի հյուսիս էին ձգվում Իրանի եւ Աֆղանստանի սահմանները: Պատրա՞ստ է արդյոք պրն. Ժիրինովսկին վերանայել դաստվության նաեւ այդ էջերը եւ օրինական տերերին վերադարձնել այն, ինչ իրավամբ նրանց են դատկանում:

Եւս մի բան: Խոսելով Անդրկովկասի մասին, հիշատակելով ռուսների հալածանքները, չէր կարելի խոսել հոգնակի թվով: Անդրկովկասում կան շրջաններ, որտեղից ռուսներին ոչ ոք չի վռնդել, այստեղ նրանց տեղահանել են, սպիտելով բոլնել մշտական բնակության վայրերը: Այդպես է եղել Լեռնային Ղարաբաղում, որտեղ դարերով ադրած ռուսների նկատմամբ ցեղասպանություն են իրականացրել ադրբեջանցի զինվորները հենց ռուս սդաների եւ զինվորական խորհրդականների ղեկավարությամբ: Ինքներդ ձեզ հարց տվեք, դրն. Ժիրինովսկի, թե արդյոք բոլոր ռուսները, բոլոր ռուսաստանցիները մաքուր խղճ ունե՞ն ԼՂՀ-ի հայերի եւ ռուսների հանդեդ:

Մեզ հայտնի չէ, թե ռուս քաղաքագետներից ու զինվորականներից կոնկրետ ովքեր են Ադրբեջանին օգնում մշտապես «տեղ հասնելու երեք ժամ կամ երեք որ շաբաթ», բայց մենք հստակորեն գիտակցում ենք, որ բոլոր նրանք, ովքեր դաստվական Բաքվին օգնում են կրկին ու կրկին բարբոքելու դաստերազմի բոցը, միաժամանակ նոպատում են ոչ միայն հայերի, այլեւ ռուսների ցեղասպանությունը, քանզի հենց Ադրբեջանում է բռնությունն իրականացվել եւ իրականացվում թե ռուս քաղաքացիների, թե ռուս զինվորականների դեմ: Իսկ եթե կասկածում եք, ձեզ խորհուրդ ենք տալիս զբաղվել ամբողջ նախկին անդրկովկասյան զինկոլեգիայում 1988-1991 թթ. զոհված զինծառայողներին առնչվող վիճակագրությամբ:

«Ազգ»

digitised by A.R.A.R.@

Զրույց

ԹՈՒՐՔԻԱ. ԵԹԵ ԲԱՐԵԿԻՐԹ ՈՒՐԵՄՆ ՄԱՍՈՂ ԵՍ

«Ազգը» հաճախ է անդրադարձել Թուրքիայի առաջ ծառացած այնպիսի խնդիրներին, ինչպիսիք են հրդեհային շարժումը, լիրայի խրոնիկական արժեզրկումը: «Ազգի» ուշադրությունից չի վրիպել նաեւ հայ-թուրքական հարաբերությունները, ղաբսոնական Անկարայի կողմից հրահրվող հակահայկական հոգեբարությունը, դարաբաղյան հարցում նրա որդեգրած դիրքորոշումը, Կիպրոսի հարցը, թուրք-ամերիկյան փոխհարաբերությունների ընթացքն ու Արեւմուտքի կողմից Թուրքիային հասկացված դերն ինչպես Բալկաններում, Անդրկովկասում, այնպես էլ Միջին Ասիայում ու հարակից շրջաններում: Անշուշտ, նոր հարաբերություններն ու նոր դերը նոր խնդիրներ են ծնել: Սակայն, խնդիրներից բացի, Թուրքիայում կան նաեւ շատ-շատ այլ բաներ, օրինակ, մասոններ: Դրանց թիվը երկրում կազմում է 8000 մարդ: Մեծ վարդապետ է Ջան Արփայը: Նա ծնվել է 1931 թվականին Սամսունում, ավարտել տեղի ատեստի բարձրագույն դպրոցը: 1959 թվականին մասոն է օծվել, իսկ 1992 թ. «մեծ վարդապետ»: Առ այսօր թուրքական Մեսսա կոորդինացիայի վարչական խորհրդի անդամ է: Շեշ ենք ներկայացնում «Հյուրրիյեթի» թղթակից Դիլեք Օնդերի հանդիպումը Արփայի հետ, որ տպագրվել է նույն թերթի նոյեմբերի 14-ի համարում, որն, անկեղծ ասած թեւ ավելի շատ մասնության գովք է հի շեշնում, քան լուսաբանի նյութ, այնուամենայնիվ տպագրում ենք ճանաչողական նկատառումներով:

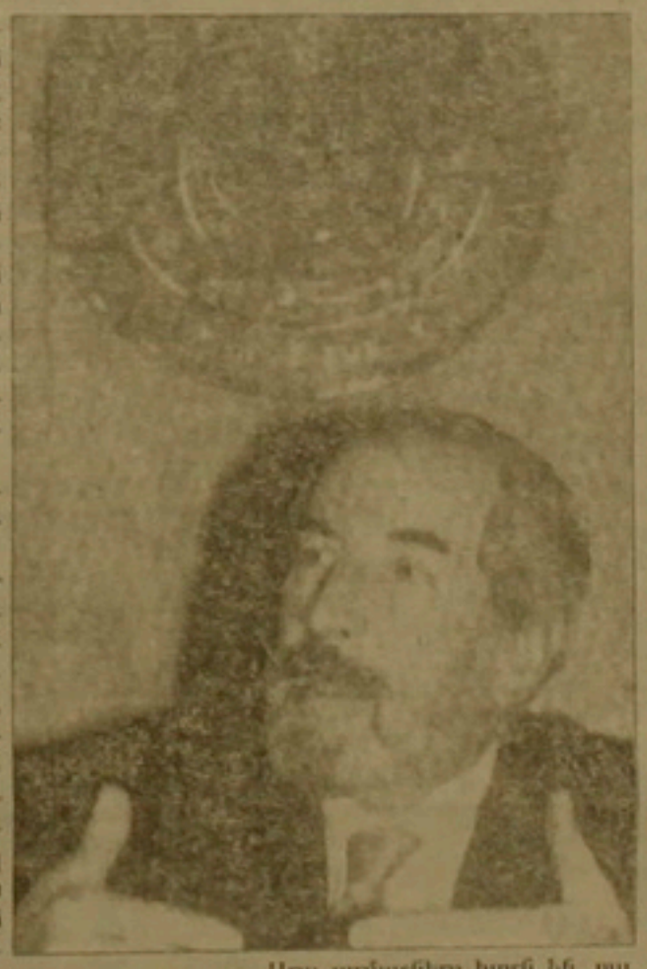

– Վերջին շրջանում այն կարծիքն է իշխում, թե առաջներում մասոն օծվելը մեծ դժվարությունների հետ էր կապված, իսկ հիմա ում ասես մասոն են դարձնում: Ելնելով այս ամենից, կարելի՞ է ասել, որ մասոնությունն այլեւս այն չէ, կորցրել է նախկին հեղինակությունը:

– Ընդհանրապես, երկրում բնակչության աճին զուգընթաց, աճում է ազատամիտ եւ բարեկիրթ մարդկանց քանակը: Բնականաբար, համալրվում են նաեւ մասոնների շարքերը:

– Թուրքական հասարակության վերաբերմունքը մասոնների հանդեպ խիստ բացասական է, առավել եւս, երբ դա վերաբերում է քաղաքական գործիչներին: Նույնիսկ նախընտրելի է նրանց գող ու ավազակ անվանել, քան թե մասոն: Ինչո՞վ է դա պայմանավորված:

– Մասոնների վարկաբեկումը նոր երեւույթ չէ: Միջնադարում, երբ գոյություն ունեցին հավատաքննության ինստիտուտներն ու տիրակալները չարիք էին դարձել մարդկանց գլխին, բնական է, չէին կարող հանդուրժել նրանց, ովքեր մտածում էին բոլոր հավատացյալների եղբայրության, իրավահավասարության եւ ազատության մասին: Կաթոլիկական եկեղեցու հալածանքներն առ այսօր շարունակվում են:

– Բարի: Եթե մասոնությունը այդքան լավ է, առա ինչո՞վ բացատրել իրենց ինքնությունը խնամքով թաքցնելու, բացահայտվելուց ամեն կերպ խուսափելու մասոնների վարքագիծը:

– Ճշմարիտ մասոններն այդպես չեն վարվում: Նրանք իրենց մասնությունը երբեք չեն ուրանում:

– Ապա ինչու՞ եք տարիներ շարունակ ընդհատակում գտնվում, կարծես գաղտնի մի կազմակերպություն: Ի՞նչ ունեք թաքցնելու:

– Մասոնությունն ընդհատակյա չէ: Մեծ օրյակի կանոնադրությունը հաստատվել է ներքին գործերի նախարարության կողմից, գործող օրենադրությամբ, թիվ 2908 հոդվածի համաձայն, եւ այդ մասին մեզ դաբսոնատես տեղեկացրել է ոստիկանության Ստամբուլի վարչությունը: Հայտնի են մեր օրյակների հասցեները, չենք թաքցնում նաեւ մեր անունները: Երբ եղել են թաքցնելու դեպքեր, ապա դա արվել է անօրինական հարձակումներից դաբսոնվելու համար:

– «Դուք մասո՞ն եք» հարցին «Ոչ» դատասխանելը չի՞ հակասում ձեր կանոնադրությանը:

– Դա մեզանից տարբանչյուրի խղճմտանքն է, որովհետեւ ասել, թե մասոն եմ, նշանակում է կատարյալ մարդ եմ: Ոչ ոք, եթե նա հարգում է իրեն, չի կարող այդպիսի բան ասել: Իսկ մեր կանոնադրությունը կամ ավանդույթներին դարգաղես հակասում է այն մարդկանց բացահայտումը, որոնք մեր շարքերում են:

– Խոսքը մասոնությունն ուրացողների մասին է:

– Յուրաքանչյուր մասոն, դատասխանելով համապատասխան հարցին, առհասարակ ասում է. «Աշխատում եմ մասոն լինել»: Մասոնությունը մեծ հավակնություն է: Անկասկած, եթե տվյալ անձը լարչ դատաստան ունի, ապա հարցին կարող է դատասխանել. «Ոչ, մասոն չեմ»:

– Մասոն օծվելու իրավունք ովքե՞ր ունեն:

– 21 տարին բոլորած: Մեր Արարիչին հավատացող, ազատասիտ, բարդյաղես բարձր հասկանիչների տեր, բարեկիրթ գանկացած անձնավորության իրավունքն է ստանալ օրյակի երաշխավորությունը:

– Օրյակում կանանց չեք ընդունում: Ինչո՞ւ եք հակառակվել նրանց հետ:

– Սրա արմատները խորն են, սա մի ավանդույթ է դեռ միջնադարում արմատավորված, դարգաղես չենք ցանկանում այն խախտել:

– Ճի՞շտ է, որ օծման արարողության ժամանակ գանգ ու ոսկորներ եք օգտագործում:

– Գանգը խորհրդանշում է մահը, որ անխուսափելի է բոլոր կենդանի էակների համար: Հարատեւությունը, ունեցվածքն ու հոչակն անցողիկ երեւույթներ են: Սակայն, այդպիսի բաներ տեղ չունեն արարողության ժամանակ:

– Արարողության հետ կապված խոսում են նաեւ բրի, կրակի եւ ավազի մասին: Ո՞րն է սրանց իմաստը:

– Թարդ մասոնության մեջ անդասակարգայնության խորհրդանիշն է: Կրակը կրքոտությունն է, եթե այն դրսեւորվում է հոգուս եղբայրակիցների, ապա օգտակար է դառնում ոլոր աշխարհի համար: Ինչ վերաբերում է ավազին, դա ցույց է տալիս, որ մենք որդես մահկանացուներ ի վերջո հողի ենք վերածվում, բայց մեզանից հետո շարունակում են ապրել եւ արմատավորվել մեր բարի գործով:

– Ինչքա՞ն է մասոնների թիվն աշխարհում եւ Թուրքիայում:

– Թուրքիայում ունենք ավելի քան 8 հազար մասոններ, իսկ աշխարհում այդ թվանակը հասկանալի զարգացած երկրներում, միլիոնների է հասնում:

– Հնարավո՞ր է հրապարակել հասարակության մեջ հայտնի մասոնների ցուցակը: Օրինակ, վարչապետ Չիլլերի ամուսինը Օգեր Չիլլերը, մասո՞ն է, թե՞ ոչ:

– Յուրաքանչյուրս կարող ենք մեր եւ այլ աշխարհից հեռացած մասոնների անունները տալ: Մյուսներինը՝ ոչ: Ասեմ, որ ԱՄՆ նախագահները 90 տոկոսով մասոն են: Մարդու իրավունքների հոչակագիրը գրի են առել մասոնները, նրանք են ստեղծել Կարմիր մահիկը Թուրքիայում:

– Ճի՞շտ է, որ մասոնները միշտ միմյանց բիկուզում են եւ դժվարության խնդիր առհասարակ չունեն:

– Այն մարդիկ, որոնք եղել են միեւնույն դպրոցի շրջանավարտներ կամ հաճախում են տարբեր ակումբներ, անհրաժեշտության դեպքում միմյանց օգնության ձեռք են մեկնում: Սա միանգամայն բնական է: Նաեւ ընդունելի մասոնների կողմից: Միմյանց հետ համերաշխության մեջ լինելով հանդերձ մասոններն, ի դեպ, դատասխանում են նաեւ չճնշել մյուսներին:

– Մասոնների մեջ կա՞ն գործազուրկներ:

– Անշուշտ, ունենք գործազուրկ եւ նյութապես անապահով նոր-այրներ եւս:

– Հաճախ են խոսում բերեբերան փոդով լցված մի սնդուկի մասին, որտեղից կարելի է վերցնել այնքան փող, ինչքան անհրաժեշտ է:

– Դա դարդասեռ առասպել է: Նյութական շահը մասոնության համար բացարձակապես անհասդարժելի է:

– Իսկ ինչքա՞ն է անդամավճարը:

– 1993 թ. այն տարեկան կտրվում է 700 հազար թուրքական լիրա:

– Նշանաբառեր ունե՞ք: Օգտվո՞ւմ եք գրագրության մեջ գրանցից:

– Նշանաբառը նույնքան առանդույթ է: Աշխատանքային յուրաքանչյուր տարվա սկզբին մասոնական խորհրդանիշերից մի բանին ընդունելի տարվա մեջ որդես նշանաբառ օգտագործելու համար ներկայացվում են օրյակի կանոնադրական դամբերին:

– Կարծիք կա, թե նշանաբառերը օգտագործվում են նույնիսկ էլեկտրոնների մեջ: Այլ կերդ ասած, դեռատիպ գանկացած հիմնարկություն նշագրված դիմում ներկայացնելով դուք ձեր առաջ բաց եք անում բոլոր փակ գոնները:

– Դրանք բացարձակ հերյուրանքներ են: Երբ դուք խնդրանք հասցեագրած եք դրանում, ապա ինչո՞ւ չեք փարձում նշագրված որեւէ դիմում ներկայացնել դեռատիպ հիմնարկություն:

– Մասոնությունից կարելի՞ է հրաժարվել:

– Այս, ցանկության դեպքում կարելի է անմիջապես հրաժարվել:

– Իսկ նման արարք չի՞ դատաժվում: Բնական կարծիքի համաձայն, մասոններն օծման արարողության ժամանակ երդվում են, թե մասոնության գաղտնիքները բացահայտելու դեպքում կիանդուժեն ցաքկացած դատիժ, ընդհուպ կալանավորում կամ գլխատում:

– Ոչ ոքի չեն դատժում: Մասոնությունը նախեւառաջ հանդուրժող է:

– Կա մեկ այլ հարց: Դեւ Յոնի հարցն է: Ինչո՞ւ են դենդում, թե մասոններն անհավատ են:

– Ասեմ, որ ինչպես համաշխարհային կատարյալ մասոնության մեջ, այնպես էլ Թուրքիայում, մասոն չեն օծում նրանց, ովքեր ժխտում են Արարչի գոյությունը: Ինչ խոսք, մեր շարքերում առկա է նաեւ դավանանքի ազատությունը: ■

Նոյեմբերի 29-ին Մոլդովայում մտցվում է սեփական դրամ

Նոյեմբերի 29-ից մինչեւ դեկտեմբերի 2-ը մոլդովական ռուբլիներն կվերանակվեն լեյի հետ: Մկրտության ոսկ Մոլդովայի բնակիչներ Լիփխանակեն 70 հազար մոլդովական կուպոն, իսկ մնացած գումարը ուղարկվում սահմանափակումների կիրառմամբ Մոլդովայի խնայբանկի հաշիվին: Դեկտեմբերի 3-ից, Մոլդովայի տարածքում որոնց վճարամիջոց կընդունվի միայն մոլդովական լեյը, որի փոխարժեքը նին սոլդինների նկատմամբ կկազմի 1:1000:

Ինչպես Մոլդովայի նախագահությունը տված հարցազրույցում հայտարարեց ազգային բանկի փոխնախագահ Դմիտրի Բուտան, արեւմուտքի ֆինանսական օգնությունը թույլ է տալիս դահանջել մոլդովական լեյի կայուն դիրքը: Սակայն նա ոչինչ չհայտնեց այդ ֆինանսական օգնության չափերի մասին: Ավելի վաղ [illegible] զանգվածային լրատվության միջոցներ հաղորդել էին, թե [illegible] ազգային արժութային հիմնադրամ, վերականգնման ու զարգացման եվրոպական բանկը եւ արեւմտյան մի շարք երկրներ 250 միլիոն դոլարի վարկ են հատկացրել [illegible] կան լեյին աջակցելու համար:

Ինչպես ավելի վաղ հայտնի էր Մերձդնեստրյան հանրապետական բանկի կառավարիչ [illegible] Զագրայսկոյը, այդ հանրապետության տարածքում դադարեցվում են խորհրդային հին [illegible]ները, եւ մոլդովական լեյ [illegible]ցվի լու: Մերձդնեստրյան եւ [illegible] կան ձեռնարկությունների միջ՝ հաշվարկները կատարվում [illegible] բանկային հաշիվներով:

Միջազգայնություններ

Միջերկրականը ջուր է խնդրում

Դարերաբաշխները տագնապ [illegible] դարկում: Միջերկրական [illegible] մեծ սարալի տարածքում կենդանի մոմիանման [illegible] արդյունաբերության բարձրացում եւ տարումների կրճատում: Այս երեւույթը հրատապ [illegible] 5 տարի: Իտալիան տառադում է հորդառատ, բայց անկանոն անձրեւներից, որոնց միջեւ լինում է երկարատեւ երաշտ: Անգլիական օդերեւութաբանության կենտրոնի կանխատեսմամբ, անձրեւների քանակն ավելի շատ կլրացվի Միջերկրական ծովի հարավային ափերում: Կենսակառուցեն անհրաժեշտ կդառնան ամբարակներ, ջրմուղներ եւ աղազատող սարքեր, որոնցով ջուրը մղվի ամենաչոր շրջաններ:

Արեւելքի հյուրանոցներում նախազգուշացումներ են կախված «Հանդատանում ջուր չի բավականացնում»: Քաղաքի հույսն է էվի նու գետի մեծ ամբարակը, որի շինարարությունը կավարտվի 1996 թ.: Շրջի լայնածավալ [illegible] նախագծերով, Հունաստանն [illegible] սարերում է: Կառուցվում [illegible] 2 [illegible] ջրի օգտագործման [illegible] ամբարակ [illegible] կենտրոնական [illegible]

շրջանները, ամբարակներն աճում են սնկերի պես: Լիբիայում չվերականգնվող ջրատար շերտերի օգտագործումը դարձել է բնաղահոլանական աղեղի դատճառ: Կաղաֆիի կառավարությունը հրադարակել է «արհեստական մեծ գետի» շինարարության նախագիծը, որն սկիզբ կառնի Սահարայի ստորին ջրատար շերտերից: Այսինքն որոգման համար մատաղիր են օգտագործել այն դարաբարը, որը վաղ թե ուշ վերջնահանվելու կդադարի: Միջերկրական [illegible] ՄԱԿ-ի շրջանակներում, [illegible] միջավայրի ծրագրում նախատեսված է «ջրային դարաբարների շահագործման ինդեքսը», որը չափում է վերականգնվող աղբյուրների (գետեր, անձրեւներ) տոկոսը: Եթե այն գերազանցում է 50 տոկոսը, ապա երկիրը մտցնում են ռիսկի կարգի մեջ: Իսրայելը [illegible] Լիբիան արդեն օգտագործում են 100 տոկոսից ավելի: Նրանք սկսել են շահագործել ջրի չվերականգնվող աղբյուրներ: Իսրայելի առայժմ անվտանգության մեջ է նրա ինդեքսը 25 տոկոս է:

«Կարելի է բուսականության մի ջոցով հողը դադարանել այնպես, որ աղահովվի ջրահոսքի դանդաղեցումը եւ ջրատար ենթահողային շերտի հագեցումը, ասում է Միլանի դոլիտեխնիկական ինստիտուտի դրոֆեսոր Պաոլո Բերբենին: Բացի դրանից, անհրաժեշտ է համադասական վայրերում ստեղծել ջրամբարներ, թեք ստորոտների դաշտավայրերը ողողամաուցից դահանջելու համար»:

1972-1989 թթ. հարավային 8 մարզերում կառուցվել են 34 նոր ջրամբարներ: Եւս այդքան նախատեսվում է կամ արդեն կառուցվել է: Սակայն հաշվի առնելով աճող դահանջները, դա կարիք է ծնում:

Հյուսիսային Իտալիայի որոշ մարզեր բանկարժեք ջուրը վատնում են: Մեկ շնչին ընկած ջրի օգտագործումը տատանվում է օրական 650-700 լ Միլանում եւ Արենինոյում, մինչեւ 144 Սիցիլիայում եւ 142 Մարդինիայում: Իսկ մի մարդու դահանջը 200-250 լ է օրական:

Միջագետքի դեդաբեր հարթավայրում 4000 տարի առաջ ստեղծվեց ամբարակների բազավորությունը, որը բարգավաճեց մի հարյուրամյակ եւ կործանվեց ոչ թե դատերազմի, այլ երաշտի դատճառով: 300 տարի շարունակվող մեծ երաշտը ոչնչացրեց գյուղատնտեսական շրջանները եւ բնակիչներին ստիպեց վախչել հարավ:

Ֆրանսիական եւ ամերիկյան մի խումբ գիտնականներ Իելսի համալսարանի հնէաբան Ռեյսի ղեկավարությամբ հայտնաբերեցին այդ կործանման հետքերը: Ըստ երեւույթին երաշտն առաջացրել է Լիբանանի շերտակի փոփոխում, որի դատճառով տուժել են երկրագնդի տարբեր շրջաններ Եգիպտոսից մինչեւ Հնդկաստան: 300 տարի անց ջուրը վերադարձել է, դրա հետ մեկտեղ վերադարձան բնակիչները:

Հետազոտելով հին ամրոցական Շեմնա քաղաքի ավերակները (այժմ այդ վայրը գտնվում է Սիրիայում), Ռեյսը եւ նրա գործընկերները հայտնաբերեցին, որ դա եղել է մի քաղաք 10 հազար բնակիչներով: Մշակութային շերտը, որը վերարերում է մ. թ. ա. 2200 թ., ցույց է տալիս, որ հողը բոլորովին չոր է եղել: Այժմ գիտնականները փորձում են լուծել առեղծվածը, ինչո՞ւ է գետը հեռացել երկու խոշոր գետերի միջեւ ընկած բերրի հողից եւ կարո՞ղ է այդ նորից տեղի ունենալ:

«Լուսոտեռ», Միլան

Զրույցներ

ԺԱՆ ԹԱԹԼՅԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

60-ականների հանրահայտ երգիչը վերադարձավ տարագրությունից

Ժան Թաթլյանը 60-ական թթ. խորհրդային ամենահանրահայտ երգիչներից է: Նրա երգերն այսօր թվում են 60-ականների լավատեսության եւ ազնվության արտահայտություն: Նա խորհրդային առաջին եւ միակ բանսոնյեն էր, նրան համեմատում էին Շառլ Ազնավուրի եւ Ժակ Բրելի հետ: Հիանալի ձայնը, երիտասարդությունը, արտաքինը, վաղ ճանաչումը Թաթլյանին դարձրին հարյուր հազարավոր երկրպագուների սիրելին: 70-ականների սկզբին Թաթլյանն արտագաղթեց, եւ նրան մոռացության մատնեցին: «Ազատություն» ռադիոկայանը հայտնում էր Ժան Թաթլյանի համերգների մասին: Սակայն այդ տեղեկությունը ոչինչ չէր տալիս ժամանակակից երիտասարդությանը: Ավելի տարիքավորները հիշում էին երգչին եւ ուշադրություն դարձնում թերթերում հրապարակված հաղորդմանը՝ Թաթլյանն ընդմիշտ վերադառնում է Ռուսաստան: Նրա հետ զրուցում է «Տրուդի» թղթակիցը:

– Ժան, գուցե պատմեիք Ձեր ճակատագրի մասին:

– Ծնվել եմ Հունաստանում, պատերազմի ժամանակ: Ծնողներս հայ են եղել: Պատերազմի ավարտից հետո նրանց հետ միասին ներգաղթեցի Հայաստան, շոգենավով ժամանեցինք Խորհրդային Միություն, եւ այդ օրվանից սկսվեցին իմ բախտումները, այդ օրվանից աղտոտում եմ անիվների վրա՝ փոխելով երկրներ եւ լեզուներ...

Մանկությանս լեզուն հունարենն էր, հետո՝ բարձրանալ եւ հայերենը, այնուհետեւ՝ ռուսերենը, իսկ ավելի ուշ՝ Արեւմուտքում տիրապետեցի անգլերենին եւ ֆրանսերենին: Մենք ժամանեցինք սովյալ եւ ցուրտ Խորհրդային Հայաստան եւ աղքատության մեջ աղտոտեցինք բոլորի դեմ: Ցանկացա զբաղվել երաժշտությամբ, սակայն դաշնամուր միայն երազում էի տեսնում: Լինում էր, որ հաց չէինք ունենում: Խնայելով դպրոցական նախաճաշիկի համար տված կոպեկները, կիրառ գնեցի ու սովորեցի նվագել...

Երգեցողական կրթություն չունեմ: Ընդօրինակում եմ արտասահմանյան երգիչներին՝ իտալացիներին, Իվ Մոնտանին: Տարվեցի ֆրանսիական շանսոններով, Շառլ Ազնավուրի, Ժակ Դուվալյանի եւ Ժակ Բրելի երգերով, հունական, հայկական, ռուսական բանահյուսությամբ, նեգրական սպիրիչուելներով...

– Ինչպե՞ս կայացավ Ձեր կարիերան:

– Դպրոցական տարիներից զբաղվում էի ինքնագործունեությամբ, հետո՝ ոիոներների դալատի հաղթական մրցույթին ինձ նկատեցին: Մեկնեցի Կիեւ՝ էստրադային ստուդիայում աշխատելու: Մինչեւ ավարտելս գասի խոշոր կաբարեներից մեկում: Ինձ հետ միասին այնտեղ երգում էին Շիրլի Մակ Լայնը, Ռոբերտ Գուլեն, Ֆրենկ Սինատրան: Երգում էի խաղարանը, համերգային մեծ դահլիճներում: Արտագաղթելուց հետո «Կոմսոմոլսկայա պրավդան» գրում էր, որ դավաճան Թաթլյանը երգում է փարիզյան գինետներում եւ ճնում է կամուրջների տակ: Իսկ ես այն ժամանակ արդեն բնակարան եւ ավտոմեքենա ունեի եւ երգում էի այն նույն գինետանը, որ այժմ հանդես է գալիս Էդուարդ Խիլը, որն իր ժամանակին կուսակցական ժողովներում իմ մասին էր ուռում: Հետո Փարիզում ստեղծեցի «Երեք արմավենի» կաբարեն, ավելի ուշ մեկ այլ կաբարե Նյու Յորքում, որն անվանեցի «Սանկտ Պետերբուրգ»: Դա դատահական չէր, այստեղ ես հաստատվեցի՝ հեռանալով Հայաստանից: Լենինգրադն իմ սիրելի քաղաքն է: 60-ական թթ. Նեւսկի պրոսպեկտի մի Բոդվեյ էր, ժամը 7-ից հետո, հատկապես «սպիտակ գիշերներին», լեփլեցուն էր մարդկանցով...

– Եթե այդքան լավ էր, ինչո՞ւ հեռացաք:

– Երբ 20 տարի առաջ հնարավոր լիներ ժամանակավորապես մեկնել արտասահման, ես երբեք չէի արտագաղթի: Սակայն ինձ թույլ չէին տալիս մեկնել հյուրախաղերի: Հյուրախաղերի մեկնող խմբեր կազմելիս իմ մասին հայտնում էին, որ ծանր հիվանդ եմ: Երեք անգամ մերժում ստացա եւ չկարողացա մասնավոր հրավերով մեկնել Ֆրանսիա: Այդ ժամանակ ես առաջին անգամ մտածեցի հեռանալու մասին: Հակառակ դեպքում պետք է պարեի իշխանությունների ցուրտակի տակ կամ տվեի խմելուն... Գերադասեցի հեռանալ:

– Այդ դեպքում ինչո՞ւ վերադարձաք:

– Տարիներ հետո հասկացա, որ իմ սիրտը մնացել է Ռուսաստանում, որ անցել է դատանկությունս, որտեղ ապրում են բարեկամներս: Դրանց փոխարինող այնտեղ չկաս:

– Ընդհանրապես, կար հայրենաբաղձություն Ռուսաստանի նկատմամբ:

– Իհարկե: Արյամբ ես հայ եմ, սակայն ինձ ձգում էր Ռուսաստանը:

■

Էջերի Հոսք

Նիգերիա. Օրեցօր դժվարացող դրություն

ՄԱԿ-ի փախստականների հարցով զբաղվող հանձնաժողովը Նիգերիայում սկսել է մթերքի եւ դեղամիջոցների բաժանումը քաղաքացիական պատերազմում տուժածներին: Այստեղ կան մոտ 5-7000 փախստականներ: Ամեն օր օդային ճանապարհով հյուսիսային Նիգերիա են հասցնում մոտ 50 տոննա մարդասիրական օգնություն: Սեպտեմբերի կեսերից մինչեւ այժմ, ֆրանսիական «Օգնություն առանց սահմանների» կազմակերպությունն այստեղ է ուղարկել մոտ 2000 տոննա օգնություն: ITN-ի թղթակից Քրիստոֆոր Հարիսը հայտնում է, որ օգնությունն օդով է հասցվում: Օրը 3-4 անգամ ինքնաթիռը կամ ուղղաթիռն այստեղ է բերում մի քանի տոննա բրինձ: Պատերազմի հետեւանքով տեղացիները չեն կարողացել հողը մշակել: Սուրճի եւ կակաոյի դաշտերը փտում են: Բոլոր ընտանիքն կենդանիներին արդեն վաղուց կերել են: Անձրեւային եղանակի ավարտից հետո, երբ բարելավվեն ճանապարհային պայմանները, ՄԱԿ-ը նախատեսում է կրկնապատկել օգնությունը: Սակայն այժմ դահակախմբերի համար շատ դժվար է ցեխի միջով առաջ շարժվելը: 6 կմ ճանապարհի վրա ծախսվում է 7 ժամ: Մայրուղիների մեծ մասը անձրեւն անանցանելի է դարձել:

Սուրբ յանել

Հարավային Կորեա-ԱՄՆ-Չինաստան

Հարավային Կորեայի եւ ԱՄՆ-ի նախագահները Վաշինգտոնում միմյանց հետ հանդիպում ունենալուց հետո հայտարարել են, որ եթե Հյուսիսային Կորեան թույլ չտա իր տարածքում միջուկային հետազոտությունների ստուգումը, ապա իրենք տնտեսական շրջափակման կենթարկեն այդ երկիրը: Նրանք ասել են, որ հարկ չեն համարում այդ հարցը ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդում քննարկման առարկա դարձնել եւ հույս են հայտնել, որ խնդիրը լուծում կգտնի բանակցությունների ճանապարհով: Միեւնույն ժամանակ Չինաստանն ու Հարավային Կորեան այսօր ստորագրեցին հաղորդակցության մի պայմանագիր: Այդ նախագիծը, որի կառուցման ընդհանուր արժեքը կազմելու է 50 միլիոն ամերիկյան դոլար, նոյտակ ունի ծովի հատակով անցկացնելու ավելի քան 170 կիլոմետր երկարությամբ ընդհանուր լարեր, որոնք հասցվելու են մինչեւ կորեական Թեն եւ չինական Քինգ Դաո քաղաքները:

Իրանը ժխտում է արաբների վրա կիրառվող ճնշումները

Մարդու իրավունքների պաշտպանության կազմակերպությունը դիմել է ՄԱԿ-ին՝ Իրանում նոր ու երկարաժամկետ մարդու իրավունքների պաշտպանության գործողությունների վերահսկողություն սահմանելու համար: Այն նման պահանջ է ներկայացրել, քանի որ Բաղդադը ճնշում է գործադրում ճահճուտներում բնակվող արաբների վրա: Իրանը ժխտում է նման մեղադրանքները: Սակայն ITN-ի թղթակից Ջեֆրի Հարիսոնը Իրանից հայտնում է, որ ճահճուտային 7 շրջաններից տեղահանվել է բնակչությունը, իսկ ճահճուտները չորացվել են: Բաղդադը պնդում է, որ նման հայտարարություններն անհիմն են: Նրանք ժխտում են հիմիական զենքի օգտագործումն այս շրջաններում: Այս ամենն ստուգելու համար, անհրաժեշտ է այն տեղ ուղարկել միջազգային վերահսկիչներ:

Սուրբ յանել

ՆԳ նոր նախարար Իսպանիայում

Իսպանիայի ներքին գործերի նոր նախարար է ընտրվել Նանսոնի Ասունսիոնը: Մինչ այդ նա զբաղեցնում էր արդարադատության գործադիր կոմիտեի հարցերով պետական քարտուղարի պաշտոնը, ում շնորհիվ հնարավոր եղավ վերջ դնել ամբողջ երկրով մեկ ծագած բանտային խռովություններին: Նրա նախորդը՝ Խոսե Լուիս Ռոդրիգեսն, հրաժարական տվեց իր պաշտոնից այն բանից հետո, երբ սահմանադրական դատարանը նրան մեղադրանք ներկայացրեց, որ ոստիկանության աշխատակիցներին իրավունք էր վերադարձել առանց դատարանական թույլտվության տեսչին խուզարկություններ կատարել:

■

Էջերի

«Նարեկացուց մինչեւ Սեւակ»

Այսպես էր կոչվում վերջերս կամերային երաժշտության տանը կայացած բանաստեղծական երեկոն, որը կազմակերպել էր Սանկտ-Պետերբուրգի եւ Վախթանգովի անվան հիմնարկությունը: Ներկայացվում էին երաստասարդ նկարչուհի Իրենա Մաթեոսյանի աշխատանքները, իսկ դահլիճում ելույթ էր ունենում Վլադիմիր Աբաջյանը. «Ֆիդայի» մանկական ազգագրական խումբը (գեղ. ղեկավար Վարդուհի Տիգրանյան):

Նույն օրը կայացավ իրանահայ բաստերգու Գեւորգ Դարֆի գրքի ներկայացման արարողությունը: Միջոցառման վերջում «40 ամյա Վախթանգով» կոչվող ամենամյա մրցանակը շնորհվեց Սանկտ-Պետերբուրգի անվան ռուսական բաստրոնի երիտասարդ դերասանուհի Աննա Գրիգորյանին: «Սերն արգելվում է» ներկայացման մեջ փայլուն բեմելի համար եւ Արմեն Էլբակյանին՝ վերջին տարիների բեմադրական աշխատանքների համար:

ՆԱՏԱԼՅԱ ՍՍՍՐՅԱՆ

Դար Գրող

Խոհընթացիկ լաբորատորիա

◆ Յուրաքանչյուր մարդ ունի մեկից ոչ սատանա, որոնք նրան պաշտպանում են բարություն անելու գայթակղությունից:

◆ Հայությունն, հրեությունն, թրքությունը ընտրանի ազգերն են, որոնք հայերենում ունեն այդպիսի ոլորտ: Էլ ինչպե՞ս լիավասա:

◆ Իջնելը հեշտ է, բարձրանալն է դժվար, իհարկե մարդու, բայց ոչ գնդի համար:

◆ Ինքդ քեզ հաղթելու բավականությունն այն է, որ ուրիշին զրկում ես քեզ հաղթելու բավականությունից:

◆ Սկզբունքային դիրքորոշում. Յուրաքանչյուրը պաշտպանում է անցյալ կամ ներկա այն իշխանությանը, որի ժամանակ ամենաշատն է օգտվում:

◆ Այն, որ մեկը երկար է ապրում, դեռ չի նշանակում, որ չի մեռնելու, պարզապես մոռացել է մեռնել ժամանակին:

ՎԱՐԴԻԺԱՆ ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ

Գիտություն

Հազվագյուտ ցուցահանդես Փարիզում

Փարիզի հանրահայտ Օրսե թանգարանում բացվել է մի հազվագյուտ եւ աննախադեպ ցուցահանդես: Յոթ տասնամյակների ընթացքում 19-րդ դարի վերջի եւ 20-րդ դարի սկզբի ֆրանսիական գեղանկարչության 72 գլուխգործոցներ ցուցադրվեցին արվեստասերներին: Ցուցահանդեսում ներկայացված են ֆրանսիական եւ այլազգի նշանավոր նկարիչների ինքնադիմանկարներ, այդ թվում Ռենուարի, Մեզանի եւ Մատիսի գլուխգործոցները: Այդ երեք վարպետների նկարների առջեւ կարծես նսեմանում են ընդամենը մի քանի կտավներով ներկայացված Պիկասոն եւ Մոնեն, Մոդիլյանին եւ Տուլուզ-Լոտրեկը, Անրի Ռուսոն եւ Գոգենը, Վան Գոգը եւ Մանեն, ուրիշներ:

Այս հիմնադրամը ֆոնդը ստեղծվել է 1922 թվականին ամերիկացի բժիշկ Ալբերտ Բարնզի կողմից, որը հարստացել էր արդյունաբեր հականեխիչի հայտնագործման եւ վաճառքից ստացված շահույթի հաշվին: Բժիշկն առավելապես ձեռք էր բերում այն աշխատանքները, որոնք գնորդ չէին գտնում, որոնցից հրաժարվում էին բանգարանները եւ նկարների սիրահարները: Ըստ երեւույթին, գեղանկարչության իսկական գնահատողի բնազդը ապաքինում էր մոտ 60 տարի: Ամերիկացի մասնագետները հանգամանորեն ներկայացրել է Էմամ Խոմեյնիի սայլ ժողովածուն նշելով, որ պիտի եւ գինու խորհրդանիշերը հեղինակի կողմից պայմանական են եւ հանդիսանում են լոկ խորհրդանիշ: «Աշխարհիկ վայելքներին վերաբերող եզրերի ու արտահայտությունների օգտագործումը ինչպես ընդհանրապես պարսից միստիկ պոեզիայում, այնպես էլ Էմամ Խոմեյնիի բանաստեղծություններում, հանդես է գալիս որպես այլաբանորեն մտահղված մի հանակարգ»: Եւ դա շնորհիվ բարգմանչի գրականագետ Հրայր Մովսիսյանի պոետիկ անհատականության: Հետաքրքիր է, որ բանաստեղծությունների այս շարքը ստեղծվել է Խոմեյնիի հարսի տիկին Ֆաթեմե Թաբաթաբայիի հորդորներով եւ դրանով է բացատրվում այս գրքում զետեղված Բարնզի հավաքածուն, որն ընդգրկում էր մոտ 2000 կտավ, այդ թվում Ռենուարի 180, Մեզանի 69 եւ Մատիսի 60 ստեղծագործություններ:

Օրսե թանգարանի ցուցահանդեսը մի հազվագյուտ բացառություն է, որին հիմնադրամի կառավարիչները ստիպված էին դիմել՝ ելնելով ֆինանսական նկատառումներից: Նրանք համաձայնվեցին 72 աշխատանք տրամադրել երեք ցուցահանդեսների՝ Վաշինգտոնում, Փարիզում եւ Տոկիոյում: Այնուհետեւ կտավները նորից կվերադառնան ամերիկյան Միրոն փորիկ քաղաք հասցնելով, սակայն, երջանկացնել հարյուր հազարավոր, նույնիսկ միլիոնավոր մարդկանց, որոնք Փենսիլվանիայի համար բժշկի ջանքերով հավաքված գլուխգործոցների առջեւ մի պահ մոռացան աշխարհը:

ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ

Երեւան

«Սիրո գինին»

Այս վերնագիրն է կրում Էմամ Խոմեյնիի վերջերս հրատարակված կրոնափիլիսոփայական բանաստեղծությունների ժողովածուն, որը շահեկան է ոչ միայն դրանում ընդգրկված գաղելների եւ քառյակների արեւելյան իմաստությամբ, այլեւ երկու հարեւան ժողովուրդների ամենամոտ տասնյակ կտավներ, այդ թվում Ռենուարի, Մեզանի եւ Մատիսի գլուխգործոցները: Այդ երեք վարպետների նկարների առջեւ կարծես նսեմանում են ընդամենը մի քանի կտավներով ներկայացված Պիկասոն եւ Մոնեն, Մոդիլյանին եւ Տուլուզ-Լոտրեկը, Անրի Ռուսոն եւ Գոգենը, Վան Գոգը եւ Մանեն, ուրիշներ:

Այս հիմնադրամը ֆոնդը ստեղծվել է 1922 թվականին ամերիկացի բժիշկ Ալբերտ Բարնզի կողմից, որը հարստացել էր արդյունաբեր հականեխիչի հայտնագործման եւ վաճառքից ստացված շահույթի հաշվին: Բժիշկն առավելապես ձեռք էր բերում այն աշխատանքները, որոնք գնորդ չէին գտնում, որոնցից հրաժարվում էին բանգարանները եւ նկարների սիրահարները: Ըստ երեւույթին, գեղանկարչության իսկական գնահատողի բնազդը ապաքինում էր մոտ 60 տարի: Ամերիկացի մասնագետները հանգամանորեն ներկայացրել է Էմամ Խոմեյնիի սայլ ժողովածուն նշելով, որ պիտի եւ գինու խորհրդանիշերը հեղինակի կողմից պայմանական են եւ հանդիսանում են լոկ խորհրդանիշ: «Աշխարհիկ վայելքներին վերաբերող եզրերի ու արտահայտությունների օգտագործումը ինչպես ընդհանրապես պարսից միստիկ պոեզիայում, այնպես էլ Էմամ Խոմեյնիի բանաստեղծություններում, հանդես է գալիս որպես այլաբանորեն մտահղված մի հանակարգ»: Եւ դա շնորհիվ բարգմանչի գրականագետ Հրայր Մովսիսյանի պոետիկ անհատականության: Հետաքրքիր է, որ բանաստեղծությունների այս շարքը ստեղծվել է Խոմեյնիի հարսի տիկին Ֆաթեմե Թաբաթաբայիի հորդորներով եւ դրանով է բացատրվում այս գրքում զետեղված Էմամի արձակ նամակն ուղղված նրան: Էմամի լեզուն հարուստ է ու պատկերավոր: Ընթերցողը, չնայած բանաստեղծությունների այլաբանական բնույթին, գտնում է մարդկային բարդ փոխհարաբերություններից սերված խոհեր ու ընդհանրացումներ:

ԿԱՐԻՆԵ ՍԱՄՎԵԼՅԱՆ

Մարդ

Աբելյանցիների նոր հաջողությունը

Իվան Տուրգենեւի ծննդյան 170-ամյակի առթիվ գրողի ծննդավայրում՝ Օրյոլում կազմակերպվել էր «Ռուսական կլասիկա» փառատոնը, որին մասնակցում էին 13 բաստրոններ: Դրանց հրավիրված էր միայն Վանաձորի Հովհաննես Աբելյանի անվան պետական բաստրոնը: Վանաձորի դերասաններ ներկայացրին Ա. Օստրովսկու «Անմեղ մեղավորներ» ստր լավագույնը ճանաչվեց փառատոնում, եւ ծրագրից դուրս Չեխովի «Երեք քույր»: Տեղի մամուլը բարձր գնահատեց հայ դերասանների խաղը:

ՍԱՆՎԵԼ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, Վանաձոր

digitised by A.R.A.R.@

Լուրերի Հոսք

Բելաբուսի կոմունիստները կարող են հաղթել խորհրդարանում

Այս հետևությունն է արվում Բելառուսի ԳԱ սոցիոլոգիայի ինստիտուտի հետազոտության մեջ: Կոմկուսի անդամները շատ են, այն ունի ճյուղավորված կառույց, հրատուրիչ գաղափարներ: Բացի դրանից, բնակչության զգալի մասը կարոտով է հիշում կոմունիստական կառավարման համեմատաբար «կուշտ» ու հանգիստ ժամանակները եւ ափսոսում միասնական ու հզոր ԽՍՀՄ-ի քայքայման համար: Ահա թե ինչու կոմկուսի իշխանության գլուխ անցնելու հավանականությունը գնահատվում է 70 տոկոսից ավելի: Բավական ուժեղ դիրքեր ունի նաեւ Բելառուսի ժողովակատը, որն ունի լավ կազմակերպված բազմաթիվ կողմնակիցներ, հետեւողական դաշտանում է ազգային վերածննդի գաղափարը: Ճակատի առավել ազդեցիկ դաղափարական ուժ դառնալուն խանգարում է նախկին ԽՍՀՄ մյուս երկրների օրինակը, որտեղ իշխանության գլուխ անցած ժողովակատները վարկաբեկել են իրենց: Ժողովի հաղթանակը կանխատեսում է հարցման մասնակիցների 37 տոկոսը: ՆՏ

Ռուսաստանը հեռանկարային հզոր տուկա է

«Ռուսաստանի կառավարությունը ձգտում է դաշտոնանել իր ներին տուկան եւ փորձում է կայունացնել հայրենական ձեռնարկությունների աշխատանքը: Մենք կողմ ենք Ռուսաստանում նոր աշխատանքային տեղերի ստեղծման համար, օգտագործելով խոշորագույն ներդրման ընկերությունների փորձը մեր իրականությունը հասվի առնելով», հայտարարեց արդյունաբերական դաղափարակցության ղեկավարական կոմիտեի նախագահ Իգոր Շուրչկովը: Նրա կարծիքով Ռուսաստանն արդեն մեծ հեռանկարներով հզոր տուկա է, որտեղ սկսվել է արեւմտյան ձեռնարկատերերի մրցակցությունը: «Սակայն գործընկերների ընտրության վերջին խոսքը մերը պետք է լինի: Եւ այդ ընտրությունը պետք է լինի անսխալ»: Սնարք

Չեզոք են գողանում գինվորականները

Ինչպես Հայաստանից ՌԻԱ-ի թղթակցին հայտնեցին Ադրբեջանի սահմանապահ զորքերի շտաբից, մի խումբ հանցագործներ գիշերով մուտք էին գործել ռազմական օդակայան, որտեղ գտնվում էին գինվորական ուղղաթիռներ եւ արդեն փորձում էին մտնել մեքենայի մեջ, երբ նրանց ծերբակալեցին սահմանապահները: Միեւնույն ժամանակ Խաչարովսկի միլիցիայի պարեկը փողոցում մի գինվոր է ծերբակալել, որը փորձում էր անցորդներին վաճառել «Ֆագոտ» տիպի հրթիռաձգար: Խաչարովսկի ՆԳՆ մամլո ծառայությունից հայտնեցին նաեւ, որ վերջերս մի զորամասի ենթասպա փորձել է հափշտակել «օդ-ծոր» տիպի 4 հրթիռ: Սնարք

Նավթ արտահանող երկրների խորհրդաժողով

Նավթ արտահանող երկրների կազմակերպության մեջ մտնող պետությունների նավթախանույթի ընդհանուր ծավալն առաջիկա ամիսներին կկազմի օրական 24,52 միլիոն բարել: Այդ մասին նշվեց այդ երկրների խորհրդաժողովում: Դրա մասնակիցներն արձանագրեցին նավթի համաշխարհային գնեցի անկման միտում: Դրա հիմնական պատճառը ոչ թե կազմակերպության սխալ երկրների գերարտադրությունն է, այլ նավթախնույթի ծավալների զգալի աճը «նավթային կարելիս» չդասող պետություններում, մասնավորապես Մեծ Բրիտանիայում, Նորվեգիայում, Օմանում, Մեքսիկայում: ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ ՐՏԱՌ-ՏԱՍՍ

Լավը հարկ է դնում

Լավի հարխորհրդի որոշմամբ դեկտեմբերի 1-ից Արեւմտյան Ուկրաինայի այդ նավամատույցում Ռուսաստանի հարավային շրջաններից հարկ կգանձվի նավագնացության ենթակա աշխատավարձի չափով՝ միջին 60000 կարբովանեց: ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ ՐՏԱՌ-ՏԱՍՍ

Վ. Սուքիասյան. «ՆԱԽԸՆՏՐՈՒՄ ԵՄ ՀԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ ՖՈՒՏԲՈԼԸ»

«Ազգի» հարցաթերթիկին պատասխանում են թիմերի մարզիչները

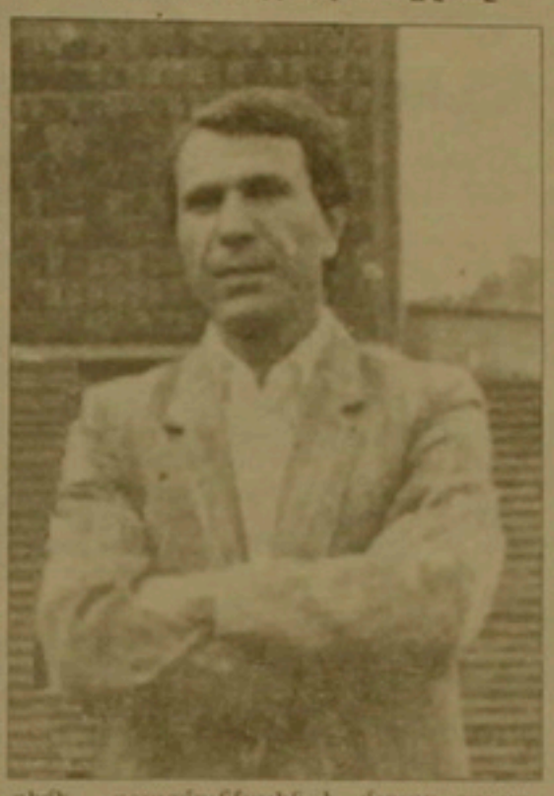

1. Ինչպե՞ս եք գնահատում մրցաշրջան-93-ը:

2. Ի՞նչ գնահատական կարող եք տալ ձեր թիմի ելույթներին:

3. Ի՞նչ առաջարկություններ եւ ցանկություններ ունեք ՀՀ ֆուտբոլային հաջորդ մրցաշրջանի համար:

Մեր հարցերին այսօր պատասխանում է Կոտայքի շրջանի «Բանանց» թիմի գլխավոր մարզիչ Վարուժան Սուքիասյանը:

1. Մրցաշրջան 93-ում էլ բացահայտվեցին բազմաթիվ թերություններ: Նախ ուզում եմ սկսել այն բանից, որ տարօրինակ պատճառներով ճիշտ չբաշխվեցին տեղերը, այդ թվում եւ մրցանակային: Օրինակ, ի՞նչ է նշանակում, որ մարզադաշտի տնօրենը չթույլատրի անցկացնել հանդիպում: Չէ՞ որ, թիմերը նախապես պայմանագրեր են կնքել խաղադաշտերից օգտվելու համար: Գտնում եմ, որ դա ավարտված առաջնության ամենամեծ եւ ամենանահանջ անակնկալն է, որը խեղաթյուրեց վերջնական արդյունքները, բանի որ մի քանի հանդիպումներ նույնիսկ այնպիսիներ, որոնք բախտորոշ էին, չկայացան: Առաջիկայում նման դեպքերը պետք է բացառվեն:

Անկարգությունների պատճառները շատ-շատ էին: «Առաջին կողմնակալ մրցավարությունն էր: Կարգադահական կոմիտեն ոչ միշտ էր ճիշտ գնահատական տալիս կարգազանցներին: Որոշ տեսչներ օբյեկտիվ չէին եւ հաճախ նույնիսկ մրցավարների հետ համատեղ անում էին այն, ինչ ցանկանում էին:

Կան մարզիչներ, որոնք ցանկանում են ներկայանալ արդեն կիրթ ու զուսպ: Բայց եկեք չմոռանանք, թե մեր թիմերի խոհանոցներում ինչեր էին կատարվում: Ինչպիսին էին ֆուտբոլիստ-մարզիչ, ֆուտբոլիստ-հանդիսատես փոխհարաբերությունները: Արտաքնապես միշտ էլ կարելի է անմեղ ձեւանալ: Ինչ խոսք, բոլորս էլ ունենք սխալներ, մեկն ավելի զգացմունքային է, մյուսը զուսպ: Բայց եկեք կարողանանք օգնել միմյանց, որախանալ մրցակցի հաջողություններով եւ ոչ թե քարկոծել մեղավորներին: Ոչ մի մարզիչ չի ցանկանա, որ իր թիմում լինեն անկարգություններ: Բոլորս համատեղ ջանքերով պետք է ձգտենք բարձրացնել հայկական ֆուտբոլը, որը, գավոք, վատ վիճակում է: Ի՞նչ գնահատական կարելի է տալ խաղացանկի կազմելուն: Ի՞նչ է նշանակում, որ չնմոյիոնի կոչման առանց այն էլ սակավաթիվ թիմերը միմյանց հետ իրար հետեւից 3-4 հանդիպում անցկացնեն: Կամ միթե՞ կարելի է հանդուրժել այն, որ թիմերից շատերը խրենց խոսքումք են վերադառնում չնեղեալանալ առանձին խաղերի, չէ՞ որ դրանք ազդում են վերջնական արդյունքների վրա: Մի խոսքով թերությունները շատ-շատ են, բայց երկրորդ առաջնությունը ցույց տվեց, որ հետեւությունները շատ քիչ են արվել:

2. Մեր թիմը բոլոր նախատեսվածները ուներ գրավելու 1-ին տեղը: Յավոք, մարզական բախտը երես բերեց մեզնից: Հիշենք թեկուզ «Բանանց»-«Արարատ», «Արարատ»-«Բանանց» հանդիպումները: Ամեն դեպքում, եթե մենք կորուստներ չունենայինք, հավանաբար հասնելինք մեր նպատակին, բայց մրցաշրջանի եռում փոխում մեր 3 առանցքային խաղացողները մեկնեցին Բելգիա (Աշոտ Բարսեղյան, Գեւորգ Քամալյան, Ստեփան Բաղդասարյան): Ինձ ամենից շատ մտահոգում էր գրոհների կազմակերպման, նրա բազմազանության եւ թիմի արդյունավետության հարցը: Ուրախությամբ կարող եմ նշել, որ մեր թիմն այդ տեսակետից լավագույնն էր: Այդ է վկայում գնդակների տարբերությունը (III-21): Գոհ եմ թիմի խաղային ձեւագրից, որտեղ այժմ ինն ընկնում 4 կիսապաշտպաններ (Գյուլբուդաղյանց, Կոստանդյան, Նիգոյան, Միքայելյան): Դեռ անցյալ տարվանից մեծ հույսեր էի կապում Անդրանիկ Հովսեփյանի հետ, որն այս տարի բացարձակապես գոհացրեց ինձ եւ նույնիսկ դարձավ գլխավոր ռմբարկու: Կուզեի մեր ազգային հավաքականի մարզիչների ուշադրությունը բեւեռել եղբային պատշտան Վահրամ Հովհաննիսյանի հասուն խաղին, որն օրեցօր կտրուկ աճ է արձանագրում: Մի խոսքով, տղաներից գոհ եմ եւ թիմի ելույթը գնահատում եմ «գերազանց»:

3. Նոր մրցաշրջանի համար առաջարկություններ ու ցանկություններ շատ ունեմ: Նախ պետք է անցնել աշուն-գարուն մրցակարգի: Դրա համար պետք է կրճատել թիմերի քանակը, այն հասցնելով 10-ի, որովհետեւ ի հայտ են եկել երիտասարդ եւ խոստումնալից մարզիչներ, որոնց հետ համագործակցելով, պետք է օգնել ամրապնդվելու: Դա մեր ֆուտբոլի օգտին կլինի: Փոքրնելով 10 թիմ եւ անցնելով աշուն-գարուն մրցակարգին, մարզիչների համար գործունեության արտակարգ պայմաններ կստեղծվեն, թե ստեղծագործական աշխատանքի, թե թիմերի արտաքինանյան մրցաշրջայության եւ թե տեխնիկա-տակտիկական նոր տարբերակների մշակման համար: Բացի այդ հանգստի եւ վերականգնման անհրաժեշտ ժամանակ կլինի: Մանավանդ, որ այսօր բոլոր թիմերն էլ ստիպված են խաղացողների վերականգնման գործընթացը կազմակերպելու հոգսով:

Պետք է ավելացնել նաեւ խաղերի ընթացքում փոխարինելու իրավունք ունեցող ֆուտբոլիստների քանակը: Երբ Ռուսաստանում թույլատրվում է փոխարինել 3 խաղացող, ինչո՞ւ մեզանում պետք է 2-ը լինի: Չպետք է մոռանալ, որ տիտաստարդ ֆուտբոլիստներն աճում են միայն խաղի ընթացքում, փորձ ձեռք բերում հանդիպումների ժամանակ:

Հարկավոր է նաեւ մտածել ֆուտբոլիստների արտահոսքի դեմն առնելու մասին: Պատասխանատվությունը մեծանում է ոչնչ հատկապես Լիբանանն մեկնողների համար: Տարիքային սահմանափակում պետք է մտցնել եւ թույլատրել միայն 27-ից բարձր տարիք ունեցող ֆուտբոլիստներ: Կամ գոնե թույլատրել մեկնել այնպիսի երկրներ, որտեղ ֆուտբոլի մակարդակը մեզնից բարձր է, որ կօգտվի հայկական ֆուտբոլը:

Քաջ գիտակցելով հանրապետության այսօրվա սոցիալ-տնտեսական վիճակը, կխնդրեի ՀՀ ֆուտբոլի Ֆեդերացիային, որպեսզի կարողանար հասկեցում մտցնել ազգային հավաքականի պլյոս տարի ծրագրերում եւ այդ մասին նախապես տեղյակ պահեր թիմերի մարզիչներին: Կխնդրեի, որ հավաքականի ուսումնամարզական հավաքները համաձայնեցվեին թիմերի ղեկավարների հետ եւ երկարատեւ չլինեին: Եթե որեւէ թիմից առնվազն երկու խաղացող է հրավիրվում հավաքական, որոնց այդ թիմերի խաղերը նույնքան անհրաժեշտ է հետաքրքիր: Թե չէ ի՞նչ է դուրս գալիս. «Բանանցը» 1993 թ. մրցաշրջանում 6-8 խաղ անցկացրեց առանց 2-3 երկու առաջատար ֆուտբոլիստներ: Առաջարկում եմ, որ ֆուտբոլի ֆեդերացիայի գործկոմի անդամներ լինեն նաեւ մարզական խորհրդանդամներ, որոնց ուսերին է այսօր հայկական ֆուտբոլի ամբողջ բեռը:

Հաջողություններ եմ ցանկանում ազգային հավաքականին, մեր ակնկալիքներին, որոնք պետք է Հայաստանը ներկայացնեն միջազգային մրցաստարեզներում, բոլոր թիմերի նվիրյալ մարզիչներին, որոնք ծանր պայմաններում կարողանում են ինչ-որ ձեւով նպաստել հայկական ֆուտբոլի զարգացմանը: Կցանկանայի, որպեսզի հրավիրվեր խորհրդակցություն եւ պատասխանատու բացահայտվեին մեր պատասխանատու երկու հավաքականների անհաջող ելույթների պատճառները, որպեսզի հետագայում նման տգեղություններից խուսափենք: Չպետք է մոռանալ որ հարկավոր է հատկապես մեծ ուշադրություն դարձնել սկսնակ ֆուտբոլիստներ պատրաստելուն, որոնք մեր ապագան են: ■

Ղարաբաղցի մարզիկների փայլուն նորամուտը միջազգային մրցաստարեզ

«Ազգն» արդեն գրել է Ռուսաստանի Կուռսկ քաղաքում տեղի ունեցած սամբո բոքսամարտի աշխարհի առաջնությունում Հայաստանի պատվիրակների փայլուն հաջողությունների մասին: Եւ ահա հայտնի դարձավ, որ այդ մրցումներում գերազանց են հանդես եկել նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության մարզիկ-մարզուհիները:

Աշխարհի չեմպիոններ են դարձել աղջիկների մրցաշարում հանդես եկած Քրիստինե Նազարյանը (44 կգ) եւ Գոհար Գեւորգյանը (56 կգ): Արժանի մեդալով է տուն վերադարձել Քրիստինե Գրիգորյանը (48 կգ):

Մեծահասակների մրցումներում 2-րդ մրցանակակիր դարձավ նաեւ Լուսինե Միքաելյանը: Տղամարդկանց առաջնությունում 3-րդ տեղը գրավեց Վարդան Ոսկանյանը (62 կգ): Պատանիների մրցումներում 4-րդն էր Ազատ Պետրոսյանը (60կգ):

ԼՂՀ հավաքականն աշխարհի առաջնությանը նախապատրաստել է հատուկ ջոկատի հրամանատար Էդեսա Միրզոյանը, որի գիտորեներից մեկը: սեփականակերտի Ժիրայր Դավթյանը նույնպես ժամանակել է աշխարհի առաջնությանը եւ 1-ին գոտեմարտում հաղթելով ամերիկացի մրցակցին, բաշխարավեր է 7-րդ տեղով:

Գլխավոր մարզչի օգնականն էր ՀՀ վաստակավոր մարզիչ Խորեն Շահբազյանը: Իսկ պատվիրակության ղեկավարն էր ԼՂՀ կրթության, գիտության, մշակույթի եւ սպորտի նախարարի 1-ին տեղակալ Գեորգի Շահրամանյանը:

Գեղասեսի լեռնաշխարհի պատվիրակության նորամուտը միջազգային մրցաստարեզ գերազանց է: Շնորհավորում ենք: ■

Ծանրոցները շարունակում են գրոհել ռեկորդները

Պուերտո-Ռիկոյում տեղի ունեցող Կենտրոնական Ամերիկայի եւ Կարիբյան ծովի ավազանի խաղերում վերելքով են հանդես գալիս Կուբայի ներկայացուցիչները: Շարունակելով բարի ավանդույթները, Ազատության կղզու հավաքականն այս անգամ էլ հաղթակից դուրս է եւ արդեն նվաճել է 160 մեդալ, որոնցից 102-ը ոսկի:

Աշխարհի ռեկորդ սահմանեց ծանրորդ Պաբլո Լարան, որը 67 կգ հաստային կարգում հրեց 202,5 կգ ծանրաձողը: Կուբայի դրոշակակիրը 2,5 կգ-ով գերազանցեց վերջերս Մեքսիկայում աշխարհի չեմպիոնի կոչումը նվաճած Ալբերտարդ Ուրագոյդիեսի (Խորհրդանշան) բարձրությունը նվաճումը: ■

Երկրորդ շրջանն սկսվում է առաջ Լյուբով Ալեքսանդրովայի

Բասկետբոլի կանանց Ֆրանսիայի առաջնություն
Երկրորդ շրջան, առաջին մրցահրավ

«Մերեն Լուն.»-«Վալանսիեն» 44-66
«Միրանդ»-«Նիս» 78-76
«Բուրժ»-«Ռուան» 105-40
«Քլերմոն»-«Ստրասբուրգ» 74-63
«Սոնֆերրան»-«Շալլ» 71-72
«Տարբ»-«Էֆս» 76-68

Երկրորդ շրջանի հենց առաջին մրցափուլում հանդիպեցին առաջին շրջանի երկու հաղթողները «Տարբ»-ն ու «Էֆս»-ը: Խաղահրապարակի տերերը կարեւոր 2 միավոր վաստակելով կրկին ստանձնեցին միանձնյա առաջատարի դերը: «Մերեն Լուանակը» երկրորդ շրջանի առաջին հանդիպումը, ինչպես եւ առաջին շրջանում անցկացրեց չեմպիոնի կոչման հավակնորդներից մեկի «Վալանսիեն-Օրշի» թիմի հետ: «Մերենի» մարզիչ Ժան Պոլ Պասքալեան լավ գիտեր, որ հաջողության ոչ մի հույս չկա, ուստի որոշեց հանդիսանալու հնարավորություն տալ Լյուբով Ալեքսանդրովային, որն առանց այն էլ ուսանողի վնասվածք ունի եւ չէր կարողացել մինչեւ վերջ մասնակցել նախորդ խաղին: Հավանական է, որ առանց փորձառու այդ խաղացողի «Լուանակի» գործն ավելի ծանրացավ: Սակայն, նման դեպքերում իրեն գերազանց դրսեւորեց Ասահիս Հակոբյանը, որը վաստակեց թիմ ձեռք բերած միավորների գրեթե 1-ը (29): Միաժամանակ Հակոբյանն արժանացավ բարձր գնահատականի, սակայն «Վալանսիենը», խոսք, ուժեղ էր, որն էլ հաղթանակեց դժվարությունների: Կրկայա թիմի կազմում ուժեղագույնը ամերիկացի երկու խաղացողներն էին Ջոնսը (16) եւ Սարբան (18): «Մերենը», ցավոք, հեռաձգեց դարտությունը կրեց եւ շարունակում է մնալ վտանգավոր գոտում: Թիմի Անահիտ Հակոբյանը ռմբարկուների ցուցակում 14-րդ տեղից բարձրացավ 12-րդը:

Առաջնության ռմբարկուները 12 մրցահրավից հետո

1. Ստիվսոն («Տարբ», ԱՄՆ) 308
2. Սանտանիելո («Էֆս», Իտալիա) 285
3. Նենցուլա («Սոնֆեր.», Չեխ.) 248
4. Խոդաբոնա («Բուրժ», Իսպ.) 231
5. Բրուքերդ («Նիս», ԱՄՆ) 218
6. Հասլ («Ստրասբուրգ», ԱՄՆ) 211
7-8. Ջոնս («Վալանսիեն», ԱՄՆ) 212
[illegible] («Շալլ», Ռուս.) 212
9. Նիկոլաենոյա («Մերեն», [illegible]) [illegible]
10. Չիրաչկովսկի («Հեռ.», [illegible]) [illegible]
11. Պլանչեա («Միրանդ», Բրազ.) 195
12. Հակոբյան («Մերեն», ՀՀ) 184

ԱՌԱՆՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-Գարեգ

Բանիցը կարում է ՍՈՒՐԵՆ ԲԱՐԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

Վերջին լուր

ԴԱԺԱՆ ՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԼԻՎԵՐՊՈՒԼՈՒՄ

Բրիտանական դատարանը մեղավոր հայտարարեց 11-ամյա 2 տղաներին, որոնք մեղադրվում էին երկամյա մի տղայի սպանության մեջ: 9 տարեկան և 2 կին մեղադրյալներ միաձայն կայացրել են նրանց մեղավոր ճանաչելու իրենց դատավճիռը: 11-ամյա հանցագործները Լիվերպուլի հանրախութներից մեկում վեցտարի 12 ին մոր մոտից առեւանգել էին փոքրիկ Ջեյմսին եւ հետո սպանել նրան: Դատավորը երկու ոճրագործներին դատաղարտեց անժամկետ ազատազրկման: Դատավճռի կայացման ժամանակ նա ասաց, որ երկու դպրոցականներն ազատ կարձակվեն միայն այն ժամանակ, երբ երկրի ներքին գործերի նախարարը համոզված կլինի, որ նրանց կողմից այլեւս ոչ մի վտանգ չի սպառնում: Դատավարության վերջին օրն առաջին անգամ դատին ներկա էր Ջեյմսի մայրը: Մինչ այդ նա խուսափում էր դատից: Դատական վարույթի առաջին տարիների ժամանակ դատին մասնակցում էր Ջեյմսի հայրը, բայց տեսով արդեն նա ի վիճակի չեղավ լսել դաժան դատավճռի նկարագրությունները: Բրիտանական կառավարությունը կարգադրել էր տեղեկություններ հավաքել այն մասին, թե արդյոք երեխաներն իրենց արարքներով չե՞ն ցանկացել նմանակել սարսափ-ֆիլմերի հերոսներին: Պարզվել է, որ հանցագործներից մեկի՝ Ջոն Վինսիլի բնակարանում տարեկան դիտել են մոտ 400 սարսափ-ֆիլմ: Այդ ֆիլմերից մեկում երկաթուղային գծերի վրա ճիշտ նույն ձեւով սպանում են մի երեխայի: Սակայն նշվում է, որ միայն վիդեոն չէ, որ մեղավոր է կատարվածի համար: «Եվրոնյուս»

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կառավարության աղբերներ Հրաստգործարարության բիզ 3 տարանը հարբ տպագրական սեմենսի վրա աշխատելու համար աշխատանքի է հրավիրում բարձր տպագրության արագությամբ տպագրիչի: Աշխատավարձը գործարարային հիմունքներով:

Տարածքն ապահովված է գյուղերով եւ աշխատում է անընդմեջ: Հասցեն՝ Երեւան, Մոլիի-Ավանյանի փ. բիզ 1:

Տեղեկությունների համար զանգահարել՝ 523395, 527863

ԱՐԱԳ

ԱՐԻՆԱ

ԳՈՎԱԶԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ

որակով

ԳՈՎԱԶԴԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ ԵՎ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄ ԹԵՐՄԵՐՈՒՄ

ՆԱԵՎ՝

հրավիրատոմսեր, ապրանքանշան, ֆիրմային ոճ, այցետոմսեր, բլանկներ:

52-22-48

ՆՈՅ

«ՆՈՅ» ԲԱՆԿԸ

Բնակչությանից եւ իրավաբանական անձանցից ընդունում է ավանդներ եւ դեպոզիտներ 3-6 ԱՄՍՎԱ եւ վճարում է տոկոսներ հետեւյալ պայմաններով.

դրամով կամ Ռուսաստանի 1993 թ. ռուբլով

1 ԱՄՍՎԱ ՀԱՄԱՐ 15 %

3 ԱՄՍՎԱ ՀԱՄԱՐ 45 %

6 ԱՄՍՎԱ ՀԱՄԱՐ 100 %

տարեկանով

(ամերիկ. դոլար. գերմանական մարկ)

ԱՄԱԿԱՆ 5 %

Դիմեք մեզ Երեւանի հետեւյալ հասցեներով

Հանրապետություն 67, հեռ. 56 51-07

«Անի» հյուրանոց 507, 514 սենյակներ, հեռ. 69 45 09, 56 49 30

Չեխով 23, հեռ. 46 25 27

Մարքալ Բաղրամյան 79, հեռ. 27 05 16

PUBLISH

ԲՈԼՈՐԻ՞Ն, ԲՈԼՈՐԻ՞Ն, ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ

«Ռոմաուկա» սերիայի հիման վրա «Մեսրոպ Մաշտոց» էլեկտրոնային երկլեզու ստեղնաշարով (հայերեն եւ ռուսերեն):

«Ազոտաշ» ակցիոներային ընկերության եւ «Իգիթյան եղբայրների «Ալիս» ֆիրմայի (Ռուսաստանի Դաշնություն) համատեղ արտադրանք:

Գրամեքենան նախատեսված է տեսակայնի եւ թվային նյութերի տպագրման եւ բազմացման համար:

Ինտերֆեյսի առկայությունը հնարավորություն է ընձեռում կիրառել գրամեքենան նաեւ որպես կոմպյուտերների եւ անձնական օգտագործման ԷՀՄ-ների համար դուրսբերիչ սարք:

Մեքենան օժտված է հիշողությամբ (3.8 Կբայտ):

Հայաստանի Հանրապետության եւ ԱՊՀ-ի արդի բազմակողմանի կապերի զարգացման պարագայում՝ «Մեսրոպ Մաշտոց» գրամեքենան անփոխարինելի է ինչպես անձնական, այնպես էլ ոչեռական հիմնարկների եւ մասնավոր ֆիրմաների գործընթացի համար:

Շտապեք չեռք բերել «Մեսրոպ Մաշտոց» էլեկտրոնային գրամեքենան:

Շտապեք. Ձեզ կրկնակի «Մեսրոպ Մաշտոց» գրամեքենան Հայաստանում իրացնելու մենաշնորհը:

Մեզ հետ հրավիրում ենք Ձեզ «ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ» գրամեքենայի ներկայացմանը, որը կկայանա Կամերային երաժշտության տանը նոյեմբերի 30-ին, ժամը 16.00-ին

Միջոցառման ծրագրում գեղարվեստական մաս:

ՀԱԼՕ AGBU

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻԿ ՆՎԱԳԱԽՄԲԻ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

Գեղարվեստական ղեկավար եւ գլխավոր դիրիժոր՝ ԼՈՐԻՍ ՃԳՆԱՎՈՐՅԱՆ

«ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ» ՀԱՄԵՐԳԱՍԱՐԱՀ

Նոյեմբերի 28-ին ծառայանվում է հայ մեծանուն դիրիժորների հիշատակին նվիրված խաչերգների երեկո: Հոր՝ Սոֆա հանդեսը նվիրված է 33 ժողովրդական արտիստ, դրիժոր Միհայել Մալունցյանին: Իր ստեղծագործական գործունեության ընթացքում Միհայել Մալունցյանը գլխավորել է Հայաստանի ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի սեփական դասախանդել է Երեւանի լենինգրադյան դպրոցում: Ի թիվս այլ դասերգների վարելով օպերային եւ սիմֆոնիկ դիրիժորության դասընթացը եւ դասավանդելով բարձրագույն երաժշտական: Նոյեմբերի 28-ին Հայաստանի ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի ելույթը կդնեսարի նրա գեղարվեստական ղեկավար եւ գլխավոր դիրիժոր Լուիս Ճգնավորյանը:

Ծրագրում տեղ են գտել Վերդիի «Նաբուկոդոնոսոր» օպերայի նախերգանքը, Չայկովսկու Հինգերորդ սիմֆոնիան եւ Հայդնի բասկրության թիվ 2 կոնցերտը: Սենակասար՝ միջազգային մրցույթի դափնեկիր Ռուբեն Սրբահայան:

Սկիզբը ժ. 14-ին: Տոմսերը վաճառվում են:

Նոյեմբերի 30-ին տեղի կունենա դաշնամուրային երաժշտության երեկո: Հանդես կգա միջազգային մրցույթի դափնեկիր, Երեւանի կոնսերվատորիայի դոցենտ Կարինե Օհանյանը: Ծրագրում Ռոսսեր, Բեթհովեն, Շոպեն:

Համերգի սկիզբը ժ. 16-ին: Տոմսերը վաճառվում են:

Լուրեր-Հոսքեր

Զենքն ազդում է ժառանգականության վրա

Ռուսաստանի բժշկական գիտությունների ակադեմիայի նախագահությունը դիմել է կառավարությանը խնդրելով լուսցուցիչ ֆինանսավորում «հրաձգային վնասվածքների ազդեցությունը բնակչության բժշկաժառանգական կառուցվածքի վրա» թեմայի համար: Վնասվածաբանության ինստիտուտի տնօրեն Յուրի Շաղոբնիկովն այս առիթով հայտնեց, որ հրաձգային զենքի հասցրած վնասվածքները էապես տարբերվում են կրող ծակող զենքերի վերքերից: Ժամանակակից մեծ արագությամբ փամփուշտները ոչ միայն մեծացնում են հայհայված հյուսվածքների զանգվածը, այլեւ ազդում են վերից բավականաչափ հեռու գտնվող տեղամասերի վրա: Մարդու օրգանիզմի միջով փամփուշտի անցնելու ժամանակ արտադրվող կինետիկ էներգիան վեր է ածվում ազատ ռադիկալների էներգիայի, որն էլ հերթին ազդում է հոմոսոմային կառուցվածքի վրա: Այս ազդեցության փաստն առաջացվել է 19-45 տարեկան 60 տղամարդկանց արյան բաղադրության ուսումնասիրմամբ: Սնարֆ

Ռուսաստանի կանայք առանձին թիմով

«Ռուսաստանի կանայք» նախընտրական շարժման ղեկավար Ալեւտինա Թեդուլովան հայտարարեց, որ իրենք կկարողանան Պետական դումայում հանդես գալ ինքնուրույն թիմով: Նրա խոսքերով, սոցիալական հետազոտությունները ցույց են տվել, որ կանանց օգտին ոչատրաս է քվեարկել ընտրողների 46 տոկոսը: «Եթե մենք հանդես չգայինք ինքնուրույն բլոկով, առջա կունենայինք միասեռ դումա», ասաց Թեդուլովան: «Մենք ոչատրաս ենք ոչատրանտություն կրել ոչեռական խաղախաղերի համար, այլ ոչ թե գարդարել դուման»: Սնարֆ

Բազառակասը աշխատանքային այցով մեկնեց Շվեդիա

Լիտվայի նախագահ Ալգիրդաս Բրազաուսկասը երեկոյան աշխատանքային այցով մեկնեց Շվեդիա: Նա Շվեդիայի վարչապետ Կ. Բիլդտի հետ կքննարկի երկկողմ հարաբերությունների, Ռուսաստանի իրադրության, Բալթյան շրջանի անվտանգության հարցերը: Նախատեսվում է համաձայնագիր կնքել միայն Բալտիկ ծովում տնտեսական գոտիների եւ ձկնորսության վերաբերյալ:

ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ ԻՏԼՈ ՏԱՍՍ

Շախրայը կողմ է նոր սահմանադրությանը

Եւ այդ ունենալով Մոսկվայում կայացած միջազգային իրավաբանական գիտաժողովի ժամանակ Ռուսաստանի փոխվարչապետ Սերգեյ Շախրայը նշեց «Նոր սահմանադրության ընդունումը կնոր սցնի Ռուսաստանի ողջ իրավական համակարգը: Նրա նախագծում դրված է նոր Ռուսաստանի քսանածերը, որի հիմնասյուներն են սոցիալական ուղղվածությամբ շուկայական տնտեսությունը, ֆեդերալիզմը եւ տեղական ինքնակառավարման ամրապնդումը»:

ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ ԻՏԼՈ ՏԱՍՍ

Դիմեք մեզ եւ հրատարակիր «ԱԶԳ» թերթի հիմնադիր խորհուրդ

Գլխավոր խմբագիր
ՅՈՒՐԻ ԱՌԵՏԻՍՅԱՆ / հեռ. 528635

Խմբագիր
ԴԱՎԻԹ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ / 581841

Տնօրեն
ՍՍՊՈՒՀ ՍԱՐԳՍՅԱՆ / 562863

Apple® Macintosh®
հանձնարարական սարքերը «Ազգ» թերթի

Azg

Editor
H. AVEDIKIAN / phone: 521635

47 Hanrapetoutian st.,
Yerevan, Armenia, 375010

Ոճային ձեւավորման եւ տարատեսակների հեղինակ ՊԱՎԵԼ ԴԱԼԼԱՔՅԱՆ

ՀՀ կառավարության «Դարձնական» հրատ. տուն. Գրանցման թիվ 23 Գրանցվածք 2 Գրանցման թիվ 65 Դասակ. 59149 Տպաքանակ 25 000 Պատվեր 1945 Ստորագրված է տպագրության՝ 26.11.1993

digitised by A.R.A.R.@